

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถด้านการคิดแก้ปัญหา ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
3. การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์
4. แผนการจัดการเรียนรู้
5. การหาประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. ความสามารถด้านกระบวนการคิดแก้ปัญหา
8. ความพึงพอใจ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1.1.1 ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

2.1.1.2 เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่างๆ ไว้ดังนี้

ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติ ในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเอง อยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ระบบการเมือง การปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปกป้องค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ในสังคมไทยและสังคมโลก

เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลง ของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยแหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

ภูมิศาสตร์ ลักษณะกายภาพของโลก แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1.2 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1: รู้และเข้าใจประวัติความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 : เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนคนไทยทุกคนให้มีคุณภาพในการเรียนรู้ ทักษะที่มีการเปลี่ยนแปลง มีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างมีคุณภาพ ซึ่งได้มีการกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2.1.3 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

คุณภาพผู้เรียน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1. ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นประเทศไทยได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น

2. ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น

3. ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาค

2.1.4 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตารางที่ 2.1

มาตรฐาน ส 1.1 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้
1. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธ- ศาสนา ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ หรือ ความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ	พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทย และเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย
2. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงสังเวชนียสถานหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	1. สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) 2. ปลงอายุสังขาร 3. ปัจฉิมสาวก 4. ปรีณิพพาน 5. การถวายพระเพลิง 6. แจกพระบรมสารีริกธาตุ 7. สังเวชนียสถาน 4
3. เห็นคุณค่าและประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	1. พระราชา 2. ทิฆมิตโกสลชาดก 3. สัพพทาฐิชาดก 4. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช 5. สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส
4. วิเคราะห์ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัยปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท 3 ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	1. พระรัตนตรัยศรัทธา 4 2. พระพุทธพุททกิจ 5 3. พระธรรมอริยสัจ 4 4. พระสงฆ์ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) 5. โอวาท 3 ไม่ทำชั่ว 6. เบญจศีล, อบายมุข 6, อกุศลมูล 3 ทำความดี 7. เบญจธรรม 8. กุศลมูล 3

(ต่อ)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้
	9. พละ 4 10. การวះ 6 11. กตัญญูกตเวทิต่อพระมหากษัตริย์ 12. มงคล 28 13. มีวินัย การงานไม่มีโทษ ไม่ประมาทในธรรม ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) 14. พุทธศาสนสุภาษิต สัจเจนกิตติ ปโปปติ คนจะได้เกียรติด้วยสัจจะ ยถาวาที ตถาการี พุคเช่นไร ทำเช่นนั้น
5. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในประเทศ ตามหลักศาสนาพร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิต	ตัวอย่างการทำความดีของบุคคลในประเทศ
6. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตาและ บริหารจิตเจริญปัญญา มีสติที่เป็นพื้นฐาน ของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนา จิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	1. สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และแผ่เมตตา 2. รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และ ปัญญา 3. รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิต และเจริญปัญญาฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอนอย่างมีสติ 4. ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึกเมื่อตาเห็นรูป ฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่ง ที่มากระทบ ใจรับรู้ธรรมารมณ์ 5. ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การ ถาม และการเขียน

(ต่อ)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้
7. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อแก้ปัญหาอบายมุขและสิ่งเสพติด	1. หลักธรรม : อริยสัจ 4 หลักกรรม 2. โอวาท 3 : เบญจศีล 3. เบญจธรรม อบายมุข 6 อกุศลมูล 3 กุศลมูล 3
8. อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธีพิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี	ศาสนพิธีของศาสนาต่างๆ เช่น 1. ศาสนพิธีที่เป็นพุทธบัญญัติ เช่น บรรพชาอุปสมบท 2. ศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญพิธีเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา 3. ศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบำเพ็ญฮัจญ์

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

ตารางที่ 2.2

มาตรฐาน ส 1.2 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้
1. อธิบายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ในศาสนสถาน และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม	1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส สังฆาวาส 2. การปฏิบัติตนที่เหมาะสมภายในวัด
2. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	1. การถวายของแก่พระภิกษุ 2. การปฏิบัติตนในขณะฟังธรรม 3. การปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชน
3. อธิบายประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธีพิธีกรรม และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนด และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	1. ทบพวนการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และอาราธนาพระปริตร 2. พิธีทอดผ้าป่า 3. พิธีทอดกฐิน

(ต่อ)

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้
	4. ระเบียบพิธีในการทำบุญงานอวมงคล 5. การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในศาสนพิธี/พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะ 6. ประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี /พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา
4. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ขึ้นเตรียมการขึ้นพิธีการ

สรุปได้ว่า ผู้เรียนเข้าใจตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสามารถและทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงขึ้นและใช้เป็นแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ในชั้นอื่นๆ ต่อไป

2.2 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นระบบความเชื่อ และหลักปฏิบัติที่มีปรากฏอยู่ในทุกสังคม สำหรับประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

2.2.1 ความหมายของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระธรรมที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสสอนไว้เป็นหลักศาสนาสอนสำคัญ มีพุทธบริษัท 4 เป็นชุมชนของผู้นับถือศาสนาและศึกษา ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระศาสดา และเพื่อสืบทอดพระธรรมแห่งพุทธศาสนา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, น.795) กล่าวว่า “พุทธ” แปลว่า ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว ใช้เฉพาะพระนามของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เรียกเป็นสามัญ

ว่าพระพุทธเจ้า ดังนั้น พุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่า ศาสนาของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มี 10 หลักเหตุผล ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุและปัจจัยเป็นศาสนาที่ผู้นับถือศรัทธาต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมะด้วยตนเอง

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (2531,น.194) ได้ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ว่า พุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างกว้างในบัดนี้ หมายถึงความเชื่อถือ การประพฤติปฏิบัติและกิจการทั้งหมดของหมู่ชนผู้กล่าวว่าตนนับถือพระพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ,น.3) กล่าวถึงความหมายของพระพุทธศาสนาว่าเป็นวิชารวมทั้งระเบียบปฏิบัติสำหรับจะให้เราทำอะไรเป็นอะไร และเมื่อเรารู้ว่าอะไรเป็นอะไรจริงๆ แล้ว เราย่อมไม่ปฏิบัติผิดต่อสิ่งทั้งปวง แต่ยอมปฏิบัติถูกต้องสิ่งทั้งปวง เมื่อปฏิบัติถูกต้องสิ่งทั้งปวงแล้ว ก็เป็นอันว่าความทุกข์จะเกิดขึ้นไม่ได้ เดียวนี้เรายังไม่รู้จักสิ่งทั้งปวงถูกต้องตามที่มันเป็นจริงว่ามันเป็นอะไร เราจึงปฏิบัติผิดต่อสิ่งทั้งปวง ไม่มากก็น้อย ความทุกข์ก็เกิดขึ้นตามส่วน ตัวอย่างเช่นไม่รู้จักชีวิตเป็นอะไร หน้าที่การงานคืออะไร เราย่อมปฏิบัติผิดต่อสิ่งเหล่านี้ และความทุกข์ก็ต้องเกิดขึ้นตามส่วนที่ไม่รู้ การที่รู้ว่าสิ่งทั้งปวงคืออะไรนั้น เป็นเครื่องช่วยให้เราปฏิบัติถูกต้องสิ่งทั้งปวงโดยตรง

กล่าวโดยสรุป พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดที่รวบรวมไว้ใน พระไตรปิฎก เพื่อสั่งสอนให้คนทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว เพื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักเหตุผล ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุและปัจจัย เป็นศาสนาที่ผู้นับถือศรัทธาต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมะด้วยตนเอง

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานและมีความมั่นคงในสังคมไทยมานานแล้ว วัดและพระสงฆ์จึงเป็นศูนย์กลางและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน พระพุทธศาสนาจึงนับเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย และเป็นแหล่งกำเนิดทางวัฒนธรรม ประเพณี และเป็นวิถีชีวิตของคนไทย พระพุทธศาสนา จึงเป็นเอกลักษณ์และมรดกสำคัญของชาติ สืบจนทุกวันนี้

2.2.2 ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนา

การที่พระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดถือของคนไทยเกือบทั้งประเทศนั้น เพราะพระพุทธศาสนามีลักษณะเด่นหลายประการ ดังที่สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้สรุปลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2506, น.6 - 25)

2.2.2.1 แม้จะตัดความเชื่อในเรื่องฤทธิ์เดช ปาฏิหาริย์ออก ก็ไม่ทำให้พระพุทธศาสนากระทบกระเทือนอะไรแม้แต่น้อย เพราะพระพุทธศาสนามีได้มีรากฐานอยู่บนอิทธิพลปาฏิหาริย์หากอยู่ที่เหตุผล และคุณงามความดีที่พิจารณาเห็นได้จริง ๆ

2.2.2.2 พระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างแห่งลัทธิประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดของโลก มีหลักการและวิธีการอันทันสมัยอยู่จนทุกวันนี้ ในเรื่องนี้เราอาจค้นคว้าได้จากเรื่องวินัยสงฆ์ (วินัยปิฎก) ซึ่งให้สิทธิเสียงแก่พระภิกษุในที่ประชุม รวมทั้งการไม่แบ่งชั้นคนที่เข้ามาบวช พระสงฆ์ทุกรูปจะต้องเคารพกันตามอายุการบวชก่อน-หลัง ไม่มีการรังเกียจ เพราะมาจากฐานะหรือตระกูลต่างกัน

2.2.2.3 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยสอนให้เลิกระบบทาส ไม่เอามนุษย์มาเป็นสินค้าสำหรับซื้อขาย ห้ามไม่ให้พระภิกษุมีทาสไว้ใช้ กับทั้งสอนให้เลิกทาสภายใน คือ ไม่เป็นทาสของความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งเกิดขึ้นในใจตนเอง

2.2.2.4 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สอนให้มนุษย์เลิกคูหมีนเหยียดหยามกัน เพราะเรื่องถือชั้นวรรณะ เพราะเหตุชาติและวงศ์สกุล ใครจะเกิดในสกุลสูงยากดีมีจนอย่างไร ไม่เป็นประมาท ถ้าตั้งอยู่ในศีลธรรมแล้ว ก็เชื่อว่าเป็นคนดีที่ควรยกย่องสรรเสริญ ก็นับได้ว่าเป็นคนพาลอันควรตำหนิ

2.2.2.5 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สอนปฏิบัติเรื่องการทานบุญ โดยวิธีฆ่าสัตว์ หรือฆ่ามนุษย์ เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หากสอนให้ทำงานสังคมสงเคราะห์ แทนการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ขยายความได้ว่า สอนให้ทานบุญทานทานด้วยวัตถุ สิ่งของ และสอนให้หาทางขาระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดว่าเป็นบุญ

2.2.2.6 พระพุทธศาสนาสอนให้สู้กับความจริงของชีวิต เช่น เรื่องเกิดแก่ เจ็บ ตาย และให้เอาประโยชน์จากความจริงมาใช้งานให้ได้ คือ ทำให้ตนเองไม่ประมาทในการดำรงอยู่กับความจริงเหล่านั้น

2.2.2.7 พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ความเลื่อมทางศีลธรรม โดยไม่มองข้ามปัญหาเศรษฐกิจสอนให้แก้ความชั่วด้วยความดี และสอนให้เริ่มต้นที่ตนเองก่อนผู้อื่น

2.2.2.8 พระพุทธศาสนาสอนให้ถือธรรมะ คือ ความถูกต้องตามเหตุผลเป็นประมาท ไม่สอนให้ถือตนเองเป็นใหญ่ ขยายความได้ว่า ในการคิด พุด กระทำสิ่งใด ให้คิดพิจารณาหาเหตุผลตามความเป็นจริง ไม่ให้เข้าข้างประโยชน์ของตน

2.2.2.9 พระพุทธศาสนาสอนให้ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต ให้รู้จักกำจัดทุกข์ โดยพิจารณาที่ต้นเหตุและให้แก้ไขโดยใช้เหตุผล หมายความว่าให้รับรู้ไว้ว่าตนเองมีศักยภาพ คือ ปัญญาที่ช่วยให้เอาตัวรอดได้ ขอเพียงให้รู้จัก “คิด” ให้ถูกวิธี และมีความเพียรพยายาม

2.2.2.10 พระพุทธศาสนาสอนให้พึ่งตนเองในการประกอบคุณงามความดี โดยการยกระดับแห่งชีวิตของตนให้สูงขึ้น ไม่สอนให้คิดแต่จะเอาดีด้วยการอ่อนนอบบงบรวง ขอความช่วยเหลือจากสิ่งลึกลับ ซึ่งเป็นการปล่อยตนให้ตกอยู่ในอำนาจของผู้อื่น ทำให้ไม่คิดพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าสูงขึ้น

2.2.2.11 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวในโลกที่กล้าปฏิเสธตรรกวิทยา (Logic) ซึ่งชาวโลกถือกันว่าเป็นศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย (Science of Science) โดยได้เสนอหลักการอย่างอื่นที่สูงกว่า แน่นอนกว่า พร้อมทั้งให้เหตุผลไว้อย่างชัดเจน

2.2.2.12 พระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์และวิธีการในการสั่งสอน ตลอดจนตัวศาสนเองเป็นวิทยาศาสตร์มาก่อนที่วิทยาศาสตร์ของโลกจะเกิดขึ้น

นอกจากลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาแล้ว พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต) (อ้างในกรมวิชาการ, 2545, น.2) ได้วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยไว้ในหนังสือเรื่อง “ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย” ว่า “ในทางการศึกษา เมื่อมองโดยภาพรวมพระพุทธศาสนา จัดเป็นวิชาสำหรับการเรียนรู้ โดยสถานะหลัก คือ ในฐานะที่เป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่หรือเป็นแหล่งศาสนของประชากรแทบทั้งหมดของประเทศ ทั้งในด้านวัฒนธรรม และในด้านนามธรรม ซึ่งมีอิทธิพลครอบคลุมมากที่สุดอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของสังคม เป็นมาตรฐานการดำเนินชีวิต สำหรับผู้นับถือและเป็นสภาพแวดล้อมอันกว้างใหญ่ทางสังคมสำหรับผู้ที่ได้นับถือ”

2.2.3 เหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต, อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546, น.48) ได้ให้เหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา มีดังนี้

2.2.3.1 พระพุทธศาสนาเป็นจริยศึกษา เพื่อรับมือกับปัญหาของยุคพัฒนา ให้คนไทยรู้จักเก็บรวบรวม ศึกษา และเลือกใช้ประโยชน์จากข้อมูลทั้งหลายเกี่ยวกับการส่งเสริมความเจริญอย่างเพียงพอ ยิ่งกว่านั้น สภาพความเจริญที่รออยู่ข้างหน้าในวิถีทางของการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ ก็ยิ่งทำให้มีความต้องการจริยธรรม

2.2.3.2 พระพุทธศาสนาเป็นระบบจริยธรรมที่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทย แม้ว่าปัจจุบันในระดับพื้นผิว จะมองเห็นว่า ผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ระบบศีลธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็ยังสืบต่ออยู่อย่างแน่นหนาในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย การสอนจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา หรือการนำพระพุทธศาสนาไปใช้ในการสอนจริยศึกษา เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกลมกลืนกับรากฐานทางวัฒนธรรม และพื้นเพทางจิตใจของคนไทย เป็นจริยธรรมที่กลมกลืนบนพื้นฐานที่ต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ซึ่งทำให้พร้อมที่จะทำงานได้ง่าย นับใจ และเบาแรงกว่าการกระทำด้วยวิธีอย่างอื่น จึงไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธการสอนพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ในทางจริยธรรม

2.2.3.3 ชาวพุทธควรมีสิทธิเรียนจริยศึกษาแบบพุทธ การปลูกฝังจริยธรรมต้องดำเนินไปอย่างมีกระบวนการและเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งสังฆกรรมที่รองรับเป็นพื้นฐาน การที่สังคมไทยยอมรับพระพุทธศาสนา และนับถือสืบต่อกันมา ก็เพราะมีความเชื่อในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าว่าได้ทรงค้นพบสังฆกรรม และทรงสั่งสอนระบบจริยธรรมที่ถูกต้องจริงแท้ตรงตามสังฆกรรมนั้น จึงเห็นชอบและพอใจที่จะนำเอาหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม หรือระบบการปลูกฝังจริยธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นระบบชีวิตทางศีลธรรมของตน พุคอีกนัยหนึ่งว่า ชาวพุทธนับถือพระพุทธศาสนาก็คือเชื่อในระบบจริยศึกษาแบบพุทธ ชาวพุทธจึงควรและมีสิทธิที่จะเรียนจริยธรรม ด้วยจริยศึกษาแบบพุทธ การปฏิบัติที่ถูกต้องในเรื่องนี้คือช่วยกันค้นหาให้พบ และจัดจริยศึกษาแบบพุทธให้แก่ผู้เรียนที่เป็นพุทธศาสนิกชน

2.2.3.4 สังคมไทยมีข้อได้เปรียบในการจัดจริยศึกษาที่มีเอกภาพ สังคมไทยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน แม้จะมีความแตกต่างหลากหลาย ก็เป็นความแตกต่างในระดับของพัฒนาการทางจิตปัญญา ส่วนหลักความเชื่อและหลักคำสอนทั่วไปคงเป็นตัวแทนเดียวกัน จึงน่าจะใช้ความได้เปรียบคือความมีเอกภาพทางศาสนาให้ประโยชน์

2.2.3.5 สังคมไทยไม่มีเหตุผลที่จะไม่สอนจริยศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา เนื่องจากพุทธศาสนาในประเทศไทยมีเอกภาพมาก ถึงขั้นอาจพูดได้ว่ามากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก

2.2.3.6 การเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อมาร่วมอยู่และร่วมพัฒนาสังคมไทย การศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือการเรียนรู้สิ่งที่คนที่อยู่ในสังคมไทยจะต้องรู้ ในฐานะที่เป็นการรู้จักเรื่องราวของประเทศของตน เป็นความรับผิดชอบของการศึกษาที่จะต้องจัดให้คนไทยได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ถ้าคนไทยไม่รู้จักพระพุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาและสถาบันก็คงต้องถือว่าเป็นความบกพร่องของ การศึกษาของชาติ

2.2.3.7 การศึกษาเพื่อสร้างชนชั้นสำหรับมาพัฒนาสังคมไทย ความล้มเหลวด้านหนึ่งของการ ศึกษาในสังคมไทย คือ การที่ไม่สามารถสร้างผู้นำและชนชั้นในด้านวิชาการและระบบแบบแผนสมัยใหม่ ที่เป็นความเจริญอย่างตะวันตกนั้น เป็นที่แน่นอนชัดเจนว่า การศึกษาของชาติได้ผลิตคนที่มีความรู้ความสามารถ เก่งกว่าชาวบ้านหรือประชาชนไปอย่างมากมาย ทำให้เรามีความพร้อมในด้านหนึ่งที่จะพัฒนาสังคม

แต่นั้นเป็นเพียงด้านหนึ่ง ซึ่งหาเพียงพอไม่ เพราะในขณะเดียวกันนั้นเองก็เป็นที่แน่นอนชัดเจนเช่นเดียวกันว่าการศึกษาของเราได้ผลิตคนที่ห่างเหินแปลกแยกจากสังคมไทย ไม่รู้จักสังคมไทย ไม่รู้เรื่องราวของคนไทย ไม่เข้าใจความคิดจิตใจของชาวบ้านที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของไทย

คนที่เป็นผลผลิตของการศึกษาอย่างนั้น เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมาดำเนินชีวิตร่วมในชุมชนไทย และทำงานให้แก่สังคมไทยท่ามกลางคนไทย เขาต้องการรู้เรื่องของไทย เช่น วัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนาตามคติไทยต่อจากชาวบ้าน

การศึกษาจะต้องกล้าเผชิญหน้าความจริง ถ้าพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ อยู่ในกระบวนการสืบทอดต่อเนื่องของสังคมไทย ไม่ว่าจะโดยฐานะที่เป็นสถาบันสังคมอันกว้างใหญ่ ก็ดี โดยเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยก็ดี โดยเป็นสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมสังคมไทยก็ดี โดยเป็นมรดกและเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยก็ดี โดยเป็นระบบจริยธรรมที่สังคมไทยได้ยอมรับนับถือ ปฏิบัติเป็นมาตรฐานกันมา ก็ดี การศึกษาจะต้องจัดดำเนินการให้คนไทยได้ศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในแง่ที่เป็นองค์ความรู้และในแง่ที่เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิตและสังคม

2.2.3.8 การศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคมไทยพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งต่างจากศาสนาทั่วไป จนบางที่ผู้ที่มองความหมายในแง่ของศาสนาอื่นๆ ถือว่า พระพุทธศาสนาไม่เป็นศาสนาหรือมิฉะนั้นก็เป็นศาสนาแห่งปัญญา เพราะไม่บังคับศรัทธา แต่ถือปัญญาเป็นสำคัญ กล่าวคือ ให้เสรีภาพทางความคิด ไม่เรียกร้องและไม่บังคับความเชื่อ ไม่กำหนดข้อปฏิบัติที่บังคับแก่ศาสนิกชน แต่ให้พิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง

การปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงต้องอาศัยการศึกษา เพราะในเมื่อไม่กำหนดข้อบังคับให้มีสิ่งที่จะต้องเชื่อ และต้องปฏิบัติอย่างตายตัวแล้ว ถ้าไม่ศึกษาให้รู้เข้าใจอย่างถูกต้อง แท้จริงก็มีโอกาสอย่างมากที่จะเกิดความเคลือบแคลงคิดเพี้ยนในความเชื่อและการปฏิบัติ เมื่อเชื่อผิดพลาดและปฏิบัติคลาดเคลื่อนไป นอกจากจะเป็นผลเสียหายในทางศาสนาแล้ว ก็ทำให้เกิดโทษแก่ชีวิตและสังคมไทยไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาหรือสิกขาจึงเป็นเนื้อตัวของชีวิตในทางพระพุทธศาสนาที่จะทำให้ระบบจริยธรรมดำเนินไปได้ ผู้นำหรือผู้บริหารกิจการพระพุทธศาสนาจึงต้องเอาใจใส่ถือเป็นหน้าที่หลักสำคัญที่สุดที่จะต้องเอื้ออำนวยให้มีการศึกษาแก่พุทธบริษัททั้งปวง

ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและความเชื่อถือปฏิบัติที่ถูกต้องขึ้นต่อการศึกษาเช่นนี้ ไม่ว่าจะสถาบันพุทธศาสนาจะเอาใจใส่การศึกษาให้แก่ศาสนิกชนของตนหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่พลเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา รัฐที่เป็นประชาธิปไตยและมีความรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขของประชาชน และต่อความเสื่อมความเจริญของสังคม จะต้องเอาใจใส่ชวนชวนเอื้ออำนวยให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นพุทธศาสนิกชน ให้ดีที่สุดในนี้ เพราะว่าเป็นพุทธศาสนิกชนของประชากรส่วนใหญ่เหล่านั้นอยู่ในตัวบุคคลผู้เดียวกันกับที่เป็นพลเมืองของประเทศไทยอย่างแยกจากกันไม่ออก

2.2.3.9 ชาวร้ายต่างๆ ในวงการพุทธศาสนาของไทย เป็นเครื่องสะท้อนสภาพเสื่อมโทรมทั้งของสถาบันพุทธศาสนา และสังคมไทย สภาพตกต่ำเสื่อมโทรมทั้งทางภูมิธรรมและภูมิปัญญา น่าจะพอเพียงแล้วที่จะกระตุ้นเตือนปลุกเร้าผู้บริหาร ทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายศาสนานุคคลผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดถึงคนไทยทุกคนให้เกิดความสำนึกตื่นตัวขึ้นมา เร่งรีบแก้ไขปัญหา ด้วย

การจัดและส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในแง่การเรียนรู้กับเนื้อหาและหลักคำสอนที่ถูกต้องแท้จริง

2.2.3.10 บัณฑิตสำคัญ ขั้นตอนที่ยากหายไป จริยศึกษาของรัฐใน 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีแนวโน้มที่จะหันเหไปในทิศทางของจริยธรรมสากล ประจวบกับในช่วงหลังนี้ แนวความคิดแบบบูรณาการได้เฟื่องฟูขึ้น ก็มีได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมสากลนั้นมาประสานเข้ากับแนวคิดแบบบูรณาการ โดยให้บูรณาการการสอนจริยธรรมเข้าในวิชาต่างๆ ทุกวิชา หรือให้ครูแต่ละคนสอนจริยธรรมบูรณาการเข้าในวิชาของตน สอดคล้องกับหลักอุดมคติที่ว่าครูทุกคนเป็นผู้สอนจริยธรรมการบูรณาการด้วยการสอนจริยธรรมเข้าในวิชาทุกวิชานั้น เป็นเพียงแง่ใดแง่หนึ่งของบูรณาการ เป็นการบูรณาการในขอบเขตที่เฉพาะส่วนหนึ่งเท่านั้น การบูรณาการสำคัญขั้นตอนใหญ่ที่ยากหายไป คือ

1) การบูรณาการองค์จริยธรรมเข้าไปในระบบจริยธรรม หมายถึง การบูรณาการจริยธรรมเฉพาะอย่างเข้าในระบบจริยธรรมที่เป็นองค์รวม หรือการบูรณาการเนื้อหาจริยธรรมเข้าในชีวิตจริง

2) การบูรณาการตนเข้าในชุมชนหรือบูรณาการบุคคลเข้าในสังคม ที่สำคัญมาก คือการบูรณาการคนรุ่นใหม่เข้าในสังคมไทย และในปัจจุบันการที่มีปัญหาขึ้นแม้ว่าปัญหาจะไม่ออกมาในรูปแบบที่รุนแรง

3) การบูรณาการสถาบันศาสนาเข้าในระบบจริยศึกษาของชุมชน

2.2.3.11 จากคติแห่งศาสนศึกษาในอังกฤษสู่ความคิดทางสายกลางของการจัดจริยศึกษา ในสหรัฐอเมริกา รัฐแยกอาณาจักรกับศาสนจักรขาดออกจากกัน และไม่ให้มีการสอนจริยธรรมตามหลักศาสนานิกายใดนิกายหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ให้สอนจริยธรรมที่เป็นกลางๆ ประเทศอังกฤษซึ่งถือกันว่าเป็นแม่แบบแห่งระบอบประชาธิปไตย นับถือศาสนาคริสต์นิกายอังกฤษหรือแองกลิคัน (Church of England) เป็นศาสนาประจำชาติ และตรากฎหมายบังคับให้โรงเรียนต้องจัดสอนวิชาศาสนา ให้นักเรียนต้องได้เรียนวิชาศาสนาคริสต์ทั่วทุกคน

อาจพูดสั้นๆ ว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา วิชาบังคับที่แท้มีวิชาเดียว คือวิชาการปกครองของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ในประเทศอังกฤษ วิชาบังคับแท้จริงมีวิชาเดียว คือ วิชาศาสนาคริสต์ ในประเทศอังกฤษ พระราชบัญญัติการศึกษา ค.ศ. 1944 (พ.ศ. 2487) กำหนดให้การเรียนวิชาศาสนาเป็นการศึกษาบังคับสำหรับนักเรียนทุกคน จนกระทั่ง พ.ศ. 2531 รัฐได้ออกกฎหมายใหม่ เรียกว่าพระราชบัญญัติปฏิรูปการศึกษา ค.ศ. 1988 กฎหมายใหม่นี้ได้ กำหนดหลักสูตรพื้นฐานขึ้นมา (Basic Curriculum) โดยจัดแยกเป็น 2 ส่วน คือ การศึกษาวิชาศาสนา (Religion Education) ที่มีมาแต่เก่าก่อนนั้นส่วนหนึ่ง กับส่วนที่เพิ่มเข้ามาใหม่เรียกว่า หลักสูตรแห่งชาติ (National Curriculum) ซึ่งประกอบด้วยวิชาสามัญต่าง ๆ

มีข้อแตกต่างที่ควรสังเกตก็คือ วิชาทั้งหลายในส่วนที่สองที่เรียกว่าหลักสูตรแห่งชาติ นั้นบังคับเฉพาะเด็กนักเรียนที่มีอายุในเกณฑ์บังคับเท่านั้น แต่วิชาศาสนาซึ่งเป็นส่วนแรก เป็นวิชา บังคับสำหรับนักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะมียุอยู่ในเกณฑ์บังคับหรือไม่ และในส่วนของวิชาศาสนา นี้ กฎหมายใหม่ได้สำหรับการเล่าเรียน และการปฏิบัติศาสนาคริสต์เป็นไปอย่างหนักแน่นมากขึ้น ในขณะที่เปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเรียนศาสนาอื่นได้ด้วย การศึกษาวิชาศาสนาตามกฎหมาย ปัจจุบันของอังกฤษ มีข้อสังเกตที่สำคัญอย่างอื่นอีก คือ

- 1) การศึกษาวิชาศาสนาถือเป็นเรื่องสำคัญถึงกับกำหนดบังคับไว้ในกฎหมายของรัฐ
- 2) การศึกษาวิชาศาสนามีฐานะพิเศษ ถึงกับแยกไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก จากหลักสูตรวิชาสามัญทั่วไป โดยมีความสำคัญของตัวเองอย่างเป็นอิสระ
- 3) การศึกษาวิชาศาสนาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือการศึกษาวิชาศาสนา กับ การประชุมประกอบพิธีบูชาประจำวัน (การสวดมนต์ไหว้พระ) และกำหนดไว้ด้วยว่า หลักสูตรจะต้อง สะท้อนให้เห็นความจริงว่า ศาสนาที่สืบๆ มาในประเทศอังกฤษมีศาสนาคริสต์เป็นหลัก และการ ประกอบพิธีบูชาจะต้องเป็นไปตามแบบของศาสนาคริสต์ทั้งหมด
- 4) ครูที่สอนวิชาศาสนา และครูที่นำพิธีประชุมสวดมนต์บูชานั้น ทางการศึกษาให้ความสำคัญมาก ถึงกับกำหนดไว้ในกฎหมายว่าจะต้องใช้ครูที่มีคุณวุฒิโดยตรง
- 5) กฎหมายกำหนดให้ถือว่า การฝึกอบรมวิชาศาสนานั้น เป็นคุณกิจสำคัญ ระดับแรกสุดของชาติ (a national priority) อย่างหนึ่ง กำหนดให้มีการฝึกอบรมครูที่ชำนาญเฉพาะ
- 6) นอกจากวิชาศาสนาโดยตรงนี้แล้ว เนื้อหาที่ต้องเรียนเกี่ยวกับศาสนายัง อาจปรากฏในวิชาอื่น ๆ ตามแต่จะเกี่ยวข้องอีกด้วย

2.2.3.12 ทางสายกลาง หรือการกระทำพอดีๆ ก็คือ การให้ได้ว่าในสิ่งที่ควรรู้ ให้ได้คิด ในสิ่งที่ควรคิด แต่ให้รู้จักนำเสนอในลักษณะที่น่าสนใจทำหาย และรู้จักกระตุ้นเร้าให้เกิดความสนใจ ชักนำให้รู้จักเรียนรู้ รู้จักคิดพิจารณาเพื่อจะตัดสินใจเลือกได้ด้วยปัญญาที่มีสติสุขุมรอบคอบ มองเห็น เหตุผล และคุณโทษ ได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาข้อมูลและฝึกฝนความรู้จักคิด พร้อมทั้งพัฒนาชีวิต เคียงกัน ไปทุกด้าน ให้การเรียนเป็นกิจกรรมร่วมกันที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนทั้งสองฝ่ายร่วมมือประสานงาน มี บทบาทแสดงต่อกัน

2.2.3.13 เรื่องสำคัญของตนเองที่ควรจะต้องรู้ สิ่งที่ดีที่คนมีพิเศษ อีกด้านหนึ่งของการ ศึกษาพระพุทธศาสนาที่ควรพูดไว้ด้วย ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มาก คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะ ที่เป็นความรู้ หรือเป็นเรื่องของวิชาการ และการศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นแหล่งสำคัญ แหล่งหนึ่งแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

มองในแง่เป็นภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ตนมีต่างหากจากของผู้อื่น ซึ่งจะทำให้สังคมไทยมีอะไรที่จะให้แก่ อารยธรรมของมนุษยชาติ และที่จะทำให้สามารถเป็นผู้นำเขาบ้างสักด้านหนึ่งในประชาคมโลก แทนที่จะเป็นผู้คอยตามและรับจากเขารำไปก็ดี แต่ล่ะอย่างๆ นั้น ก็พอเพียงที่จะเป็นเหตุผลให้คนไทยควรจะต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา

2.2.3.14 หลักการที่ควรตรวจสอบและปฏิบัติการที่ควรทบทวน เรื่องจริยศึกษานี้ประเทศไทยมีภูมิหลังที่เรียวร้อยราบรื่น และมีฐานทางหลักการที่เอื้อ มั่นคง และพร้อมดีกว่า สามารถจะเป็นผู้นำได้ อีกทั้งในวงกว้าง ก็เป็นที่ยอมรับกันมากกว่า โลกซีกตะวันออกนี้ มีความเจริญทางวัฒนธรรมด้านจิตใจดีกว่าโลกตะวันตก สังคมไทยจึงควรจะต้องตื่นตัว ปลุกจิตสำนึกในความเป็นผู้นำ และผู้ให้ขึ้นมา อย่างน้อยที่ควรจะรักษาความเป็นผู้นำด้านจริยศึกษาและการพัฒนาจิตใจไว้ให้ได้

2.2.4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

รัฐควรจัดหลักสูตรการศึกษาให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ

2.2.4.1 คนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ

2.2.4.2 คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทย ควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่ และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทย เพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสานกลมกลืน และได้ผลดี

2.2.4.3 สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งศาสนจริยธรรม และได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้ พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข (กรมวิชาการ 2544, น.2 - 7)

2.2.5 พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม

พุทธธรรมเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิตธรรมทุกข้อหากปฏิบัติตามอย่างจริงจังจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างมากทั้งสิ้น พุทธธรรมนั้นสอนทั้งการดำเนินชีวิตที่จะทำให้ชีวิตตนมีค่าหรือเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ชีวิตที่อยู่กับความเจริญและคุณธรรมและสอนการดำเนินชีวิตให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี สงบ และเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีเป็นจำนวนมาก หลักธรรมที่จัดว่าเป็นแม่บทของพุทธธรรมทั้งหมดได้แก่ หัวข้อธรรมดังนี้

2.2.5.1 อริยสัจ 4

อริยสัจ แปลว่า “ความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงของพระอริยบุคคล” หมายความว่า ถ้าผู้ใดสามารถรู้ อริยสัจ 4 ด้วยปัญญา ผู้นั้นก็จะเป็นพระอริยบุคคลและที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐนั้นก็เพราะในขณะที่รู้ อริยสัจ 4 ก็เลิกล้มหลายก็ถูกทำลายหายไปจากจิตของผู้นั้นด้วย คือจิตจะมีสภาพใสสะอาด บริสุทธิ์ พ้นจากสภาพสามัญชนกลายเป็นพระอริยบุคคล หรือเป็นบุคคลที่ประเสริฐอริยสัจดังกล่าวนี้ เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นผู้ค้นพบหรือได้ตรัสรู้เป็นบุคคลแรกในโลกจึงทำให้พระองค์กลายเป็นพระพุทธเจ้า หรือเป็นบุคคลผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

อริยสัจ 4 จัดเป็นหมวดธรรมที่สำคัญมากของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่สรุปรวมของพระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมด หมายความว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในพระไตรปิฎกทั้ง 3 คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกนั้น ก็จะสรุปรวมลงในอริยสัจ 4 ทั้งสิ้นความหมายของอริยสัจ 4 แต่ละข้อ เพื่อจำง่ายจึงสรุปเป็นตารางได้ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3

ความหมายของอริยสัจ 4

อริยสัจ 4	คำแปล	คำขยายความ
1. ทุกข์	ความไม่สบายกายไม่สบายใจ	ที่จัดว่าเป็นทุกข์เพราะมีลักษณะเบียดเบียน บิบบั่น ทนได้ยาก
2. สมุทัย	เหตุให้ทุกข์เกิด	ได้แก่ ตัณหาความอยาก 3 อย่าง
3. นิโรธ	ความดับทุกข์	ไม่ยึดมั่นในตัวเอง ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง
4. มรรค	ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์	ได้แก่ การดับตัณหาให้สิ้นไปได้แก่ มรรค 8 ประการ

1) ทุกข์ : ความทุกข์ ทุกข์ คือ สิ่งที่เบียดเบียนบิบบั่นทำให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ อันเกิดจากร่างกายหรือจิตใจ ถูกเบียดเบียนแล้ว ทนได้ยาก หรือ ทนไม่ได้ จึงทำให้เกิดเป็นทุกข์ ยกตัวอย่าง เช่น เมื่อนักเรียนเจ็บ ไข้ได้ป่วย ปวดหัว ปวดฟัน ปวดท้องอย่างรุนแรงจนทนไม่ได้ ทนไม่ไหว จึงเกิดเป็นทุกข์ทางกาย

ในบางครั้ง นักเรียนเกิดอารมณ์เศร้า หดหู่ หรือเกิดอาการกระวนกระวายใจ เพราะถูกด่าบ้าง เพราะผิดหวังที่ทำอะไรไม่ได้ตามใจบ้าง จึงเกิดเป็นทุกข์ทางใจ

ความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจทั้ง 2 ประการนี้ จัดเป็นความทุกข์ขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นประจำวัน ซึ่งทุกคนต่างก็รู้จักดีและเคยประสบกันมาแล้ว แต่ความทุกข์ที่พระพุทธเจ้า

ทรงค้นพบในทุกข์อริยสัจนั้น ยังมีความหมายกว้าง ครอบคลุมไปถึงลักษณะไม่คงที่ มีความแปรปรวนในสิ่งที่ตั้งปวงด้วย ซึ่งท่านได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

1.1) สภาวะทุกข์ คือ ทุกข์ประจำสภาวะ หมายถึง ความทุกข์ที่มีประจำอยู่ในสภาพร่างกายของคนเรา เริ่มตั้งแต่เกิดมามีชีวิต จนถึงตาย ซึ่งมีอยู่ 3 อย่าง ดังนี้ คือ

(1) ชาตทุกข์ แปลว่า “ความเกิดเป็นทุกข์” หมายถึง การทนทุกข์ทรมานตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงคลอด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเกิดมามีชีวิตได้นั้น ต้องผ่านอันตรายมาได้โดยยากจึงจัดว่าเป็นทุกข์เพราะการเกิด

(2) ชราทุกข์ แปลว่า “ความแก่ชราเป็นทุกข์” หมายถึง สภาพร่างกายแก่ชราคร่ำครวญทรุดโทรม แม้จะนั่งจะนอน จะเดินไปมาก็ลำบาก จึงจัดว่าเป็นความทุกข์เพราะความแก่ชรา

(3) มรณทุกข์ แปลว่า “ทุกข์คือความตาย” หมายถึง ความตายนั่นเป็นสิ่งที่มาทำลายชีวิตหรือตัดรอนชีวิตของเราให้สิ้นไป จึงจัดเป็นความทุกข์เพราะความตาย

1.2) ปกิณณกทุกข์ แปลว่า “ทุกข์เล็กๆ น้อยๆ” หมายถึง ความทุกข์ที่จรมาจากที่อื่น โดยเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมของชีวิต มีน้อยบ้างมากบ้าง ผลัดเปลี่ยนกันไปในแต่ละบุคคล ซึ่งมีอยู่ถึง 8 อย่าง คือ

(1) โสกะ ความเศร้าใจ ความเสียใจ

(2) ปริเทวะ ความรำพึงรำพรรณบ่นท้อ

(3) ทุกะ ความไม่สบายกายเพราะเจ็บป่วย

(4) โทมนัสสะ ความน้อยใจ ความไม่สบายใจ

(5) อุปายาสะ ความคับใจ ความตรอมใจ

(6) อับปิยสัมปโยคะ ประสบสิ่งไม่เป็นที่รักแล้วไม่ชอบใจ

(7) ปิยวิปปโยคะ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก

(8) อิจฉตาลาภะ ความผิดหวังไม่ได้สิ่งที่ตนอยากได้

อาการทั้งหมดนี้จัดเป็นทุกข์ ความเดือดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นแก่ทุกคน ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่ และเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกโอกาส การที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวพุทธได้รู้จักกับตัวความทุกข์เหล่านั้น มิได้หมายความว่าพระองค์ทรงสอนให้เรามองโลกในแง่ร้าย แต่ ทรงสั่งสอนให้มองโลกตามความเป็นจริง คือ ให้รู้จักกับความเป็นจริงของโลก เพื่อประสงค์จะให้ชาวพุทธไม่ประมาทพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความเป็นจริงนั้น และสามารถที่จะหาวิธีแก้ไขปัญหาชีวิตของตนได้ทุกโอกาส

2) สมุทัย : เหตุให้ทุกข์เกิด สมุทัย แปลว่า “เหตุให้ทุกข์เกิด” หมายความว่า ความทุกข์ทั้งหมดในอริยสัจข้อที่ 1 เหล่านี้มีได้เกิดขึ้นมาเรื่อยๆ จะต้องมีส่วนบางอย่างที่ทำให้ทุกข์เกิดขึ้น พระพุทธองค์นอกจากจะทรงรู้จักตัวความทุกข์อย่างแจ่มแจ้งแล้ว ยัง ทรงรู้ลึกถึงสาเหตุอันแท้จริงที่ทำให้เกิดความทุกข์นั้นด้วย โดยพระพุทธองค์ ทรงชี้ว่า ตัณหา คือความอยากเกินพอดีที่มีอยู่ในจิตใจนั่นเอง เป็นตัวเหตุให้เกิดความทุกข์ ตัณหา นั้นมีอยู่ 3 ประการ คือ

2.1) กามตัณหา คือ ความอยากได้อย่างโน้นอย่างนี้ ซึ่งเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เช่น ตาเห็นรูปสวยงาม ก็เกิดความอยากได้ อยากได้บ้านสวยๆ ราคาแพง อยากได้เสื้อผ้าสวยๆ อยากได้รถยนต์คันงาม เป็นต้น ความอยากทำนองนี้เป็นความอยากในสิ่งที่รักใคร่ และน่าพอใจ เป็นความอยากที่ไม่รู้จัก เมื่อไม่ได้ตามความประสงค์ก็จะเกิดทุกข์

2.2) ภวตัณหา คือ ความอยากเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ เป็นความอยากได้ในตำแหน่งฐานะที่สูงขึ้นตามที่ตนรักใคร่และพอใจ เช่น อยากเป็นข้าราชการในตำแหน่งสูงๆ อยากเป็นมหาเศรษฐีและอยากเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นต้น เมื่อไม่ได้ดังใจปรารถนาก็เป็นทุกข์

2.3) วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่เป็นความอยากไม่มี จัดเป็นความอยากที่ประกอบด้วยความเบื่อหน่ายในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยต้องการจะหลีกเลี่ยงหนีให้พ้นจากสภาพนั้นไป เช่น อยากไม่เป็นคนโง่ อยากไม่เป็นคนพิการ และอยากไม่เป็นคนยากจน เป็นต้น ซึ่งความอยากไม่เป็นนี้ ถ้าไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการแล้วก็จะทำให้เกิดทุกข์ เช่นเดียวกัน

ตัณหา คือ ความอยากทั้ง 3 ประการนี้ ถ้าอยากจนเกินพอดี คือ ไม่ได้คำนึงถึงความเป็นไปได้ หรือเป็นไปได้ไม่ควร หรือไม่ควร เป็นต้น ย่อมทำให้เกิดเป็นทุกข์ทั้งสิ้น

3) นิโรธ : ความดับทุกข์ นิโรธ แปลว่า “ความดับทุกข์” หมายถึง ความรู้หรือปัญญาที่ทำให้จิตใจของบุคคลสามารถละตัณหาได้ หรือสามารถทำลายตัณหาให้หมดไปจากจิตใจ และจิตที่บรรลุนิโรธแล้ว จะมีลักษณะสังคจากกิเลส ไม่ยึดมั่นในตัวตน รวมไปถึงไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงอีกด้วย คงเหลือแต่ธรรมชาติของความสงบสุขอย่างยิ่ง ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกสภาวะอย่างนี้ว่า “นิพพาน”

4) มรรค : ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ มรรค แปลว่า “ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์” หมายถึง อริยมรรค หรือทางอันประเสริฐซึ่งประกอบด้วยองค์ 8 ประการคือ

4.1) ความเห็นชอบ(สัมมาทิฐิ) หมายถึง การรู้เห็นในอริยสัจ 4 อย่างถูกต้อง ชัดเจน ด้วยปัญญา เช่นรู้ว่าทุกข์อย่างไร รู้ว่าตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์อย่างไร รู้ว่าจะดับทุกข์ได้เพราะการดับตัณหา และรู้ว่าอริยมรรค คือทางให้ถึงการดับตัณหาได้

4.2) ความดำริชอบ(สัมมาสังกัปปะ) หมายถึง ความคิดชอบ เช่น มีความคิดหาหนทางที่จะหลีกเลี่ยงจากกาม ไม่ลุ่มหลงมัวเมาอยู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส มีความคิดที่จะไม่พยายามปกป้องร้ายผู้อื่น และไม่คิดทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น

4.3) การพูดชอบ(สัมมาวาจา) หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูด
 ส่อเสียดเว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ เหลวไหลไร้สาระ

4.4) การกระทำชอบ(สัมมกัมมันตะ) หมายถึง เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจาก
 การลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤตินอกใจ

4.5) การเลี้ยงชีวิตขวา(สัมมาอาชีวะ) หมายถึง มีความเพียรระวังไม่ผิด
 กฎหมายและศีลธรรม

4.6) การเพียรชอบ(สัมมาวายามะ) หมายถึง มีความเพียรระวังไม่ให้ความ
 ชั่วเกิดขึ้นในตน เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป พากเพียรทำความดีให้เกิดขึ้น และเพียร
 พยายามรักษาความดีที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่

4.7) ความระลึกชอบ(สัมมาสติ) หมายถึง ความมีสติระลึกถึงความ เป็นไป
 ได้ของสภาพร่างกาย ระลึกถึงความ เป็นไปของเวทนา (ขณะมีอารมณ์) ว่าเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉยๆ
 ระลึกถึงความ เป็นไปของจิตว่าเศร้าหมองเพราะกิเลสชนิดใด จิตที่ผ่องใสเพราะเหตุใด รวมไปถึง
 การระลึกถึงความดี ความชั่ว หรือความไม่ดีไม่ชั่วที่เกิดขึ้นในจิตของตน

4.8) การตั้งจิตให้ชอบ(สัมมาสมาธิ) หมายถึง การทำจิตให้เป็นสมาธิ เริ่ม
 ตั้งแต่การทำจิตให้สงบชั่วขณะ (ขณิกสมาธิ) การทำจิตให้สงบเกือบจะแน่วแน่ (อุปจารสมาธิ) และ
 ทำจิตให้สงบในขั้นแน่วแน่ (อัปนาสมาธิ) หรือขั้นเข้าฌานสมาบัติ

2.2.5.2 พละ 5

พละ หมายถึง ธรรมอันเป็นพลังที่ธรรมให้ผู้น่าไปปฏิบัติเกิดความมั่นคง และ
 ดำเนินชีวิตไปได้ด้วยความมั่นใจ และไปไม่หวั่นไหวต่อภัยอุปสรรคต่างๆมี 5 ประการดังนี้

1) ความสำคัญของพละ 5

1.1) หากมีพละ 5 จะสามารถผ่านอุปสรรคในชีวิตได้ง่าย เพราะมีศรัทธา
 มีความเพียรไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มีความอดทน มีสติไม่ลุ่มหลงมัวเมา มีสมาธิจดจ่ออยู่ใน
 การงานมีปัญญาารู้แก้ไข

1.2) หากมีพละ 5 แม้ชีวิตมีอุปสรรค ล้มเหลว ขอมลุกขึ้นมาได้ แก้ไขสิ่ง
 ผิดพลาดได้ ไม่ย่อท้อ ไม่กลัวภัยต่างๆ

1.3) หากมีพละ 5 ย่อมรู้จักตั้งความหวังและเป้าหมายในชีวิต และพยายาม
 ไปให้ถึงตามเป้าหมายที่วางไว้ ทำให้ชีวิตรุ่งเรืองและตกต่ำ

2) องค์ประกอบของพละ 5 ได้แก่

2.1) ศัทธาหรือ ศรัทธา หมายถึง พลังคือความเชื่อ คือเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ
 เชื่ออย่างมีเหตุผล เมื่อความเชื่อเกิดขึ้นในใจและย่อมมีพลังในการกุศล ต่อด้านอกุศลมิให้เข้ามา

รบกวนจิตใจได้ จิตใจก็ไม่ตกอยู่ในความชั่วร้ายทั้งหลาย เช่นเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ก็เป็นพลังให้เราทำความดี เป็นต้น

2.2) วิริยะ หมายถึง พลังคือความเพียร การเพียรระวังไม่ให้ความชั่วหรือบาปอกุศล เกิดขึ้นใจใน เพียร ลด ละ เลิกต่อความชั่วร้ายทั้งหลาย เพียรทำความดีและเพียรรักษาความดีให้คงอยู่และเพิ่มพูนงอกงามยิ่งๆ ขึ้นไปความเพียรนี้จึงเป็นการต่อต้านอกุศลกรรมอันเป็นปฏิบัติต่อความเกียจคร้านที่เข้ามารบกวนจิตใจได้เป็นอย่างดี

2.3) สติ หมายถึง พลังความระลึกได้ การมีสติคือการระลึกได้ก่อนคิด ก่อนพูดก่อนทำอะไรก็ตาม เป็นคุณธรรมที่ทำให้เกิดความรอบคอบ ไม่หลงลืม ไม่หลงไหล ไม่ลืมตัว บุคคลประกอบกิจการใดๆ โดยใช้สติเป็นผู้กำกับแล้ว ก็จะไม่เกิดความผิดพลาดได้ง่าย ดังนั้นสติจึงเป็นพลังต่อต้านไม่ให้บุคคลเกิดความประมาท ไม่ก่อให้เกิดความผิดพลาด หรือเกิดอุบัติเหตุต่างๆ ได้

2.4) สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต หรือการควบคุมให้จิตสงบนิ่งไม่ฟุ้งซ่านปกติคนเราคิดเรื่องราวต่างๆ มากมาย ฟุ้งซ่านไปตามสิ่งที่มากระทบอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดอาการหวั่นไหว เหนื่อยล้า อ่อนแอได้ง่าย ดังที่เห็น โดยทั่วไปว่าบางคนเมื่ออยู่ในอาการตกใจ ดีใจ หรือเสียใจ จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมาจนเกินเหตุ ทั้งนี้เพราะไม่สามารถทนต่อสถานการณ์นั้นได้ ในทางตรงกันข้าม คนที่มีสมาธิจะสามารถแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาได้เหมาะสมที่สำคัญคนที่สมาธิจะสามารถทำกิจใดๆ ไม่ว่าจะจัดเป็นการศึกษาเล่าเรียน หรือการทำงานย่อมจะประสบความสำเร็จ เพราะพลังแห่งสมาธิช่วยกำจัดความฟุ้งซ่านอันเป็นอุปสรรคขัดขวางการทำงานต่างๆ ออกไป

2.5) ปัญญา หมายถึง พลังคือปัญญาคือ ความรอบรู้ ความรู้แจ้ง ความรู้จริง คือรู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ อะไรผิดอะไรถูก เป็นต้น เมื่อมีความรอบรู้เกิดขึ้น ปัญญาจึงเป็นพลังต่อต้าน ความหลง ความโง่เขลา มิให้เกิดขึ้นกับจิตใจได้

2.2.5.3 วุฒิชธรรม 4

วุฒิชธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องเจริญ หรือคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแห่งปัญญาเป็นธรรมที่ผู้ประพฤติปฏิบัติแล้วมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ประกอบด้วย

1) สัมปปริสสังเสวะ (คบสัดบุรุษ) หมายถึง “หาครูดีให้พบ” การเลือกครูดีนั้นต้องพิจารณา 2 เรื่องใหญ่เป็นสำคัญ คือต้องพิจารณาจากการมีความรู้จริงและการมีนิสัยดีจริงเราจึงจะแน่ใจได้ว่าท่านจะสามารถสอนได้จริงทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพราะครูคือต้นแบบ และต้นแบบเป็นสิ่งสำคัญ

2) สัทธัมมัสสวนะ (ฟังธรรม) หมายถึง “ฟังคำครูให้ชัด” เมื่อเราได้พบครูดี แล้วสิ่งสำคัญอันดับที่สองก็คือ ต้องฟังคำครูให้เข้าใจอย่าให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนเพี้ยนความหมาย ฟังแล้วต้องได้ “คำจำกัดความ” ของเรื่องนั้นๆ ออกมาอย่างชัดเจนการให้คำจำกัดความ คือการ กำหนดความหมายที่ถูกต้องและชัดเจน ทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติเพื่อให้ครูและนักเรียน เกิด ความเข้าใจที่ตรงกันวิธีการหาคำจำกัดความแบบง่ายๆ ก็คือ การตั้งคำถามในเรื่องที่เรียนด้วยคำว่า “อะไร”

3) โยนิโสมนสิการะ (ไตรตรองธรรม) หมายถึง “ตรองคำครูให้ลึก” เมื่อเราได้ พบครูดีแล้ว ได้ฟังคำครูชัดเจนแล้ว แต่จะเข้าใจความรู้ของครูได้ลึกซึ่งมากขึ้นแค่ไหนก็อยู่ที่การนำ ความรู้กลับมาไตรตรองให้ลึกซึ่ง การตรองคำครูให้ลึก คือการไตรตรองให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ถึงวัตถุประสงค์ของธรรมะในเรื่องนั้นๆ วิธีการหาวัตถุประสงค์ก็ทำได้ง่ายๆ ด้วยการตั้งคำถามว่า “ทำไม”

4) ฐัมมานุฐัมมปฏิบัติ(ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม) หมายถึง “ทำตามครูให้ ครบ” เมื่อเราหาครูดีพบแล้วฟังคำครูชัดเจนแล้ว ตรองคำครูอย่างลึกซึ่งแล้ว สิ่งที่ต้องทำให้ได้ก็คือ ต้องปฏิบัติจริงให้ได้เหมือนครู คนที่ได้ครูดีแล้วเอาดีไม่ได้ก็เป็นเพราะ “ทำตามคำครูไม่ครบ” เพราะถ้าทำครบผลงานก็ต้องออกมาดีเหมือนที่ครูทำวิธีการที่จะทำตามคำครูได้ครบนั้น มีทางเดียว ก็คือต้องรับเอานิสัยที่ดีของครูมาเป็นนิสัยของตนให้ได้ยิ่งถ้าเป็นเรื่องการเรียนธรรมะด้วยแล้วต้อง เอานิสัยทุ่มชีวิตเป็นเดิมพันในการทำมาดีตามอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.2.5.4 มงคล 38 ข้อที่ 24 สันโดษ

สันโดษ คือ ความสันโดษ ความยินดีพอใจตามมีตามได้ตามกำลังและความ จำเป็นของตน การดำรงชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน ถูกเหตุปัจจัยต่างๆ หลากหลายมากกระทบกระทั่ง เบียดเบียนอยู่ทุกเมื่อ ซึ่งล้วนแต่ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความยากลำบาก ไม่สามารถดำเนิน ชีวิตตามสมควรแก่สภาพที่ควรจะเป็นให้อยู่ดีมีสุขได้ เมื่อประทับประคองตนให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ ทั้งปวง มีความอยู่ดีมีสุขตามสมควร ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรม คือ ความสันโดษ ที่สมเด็จพระ- สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำชาวโลกให้หาความสุขโดยการถือ สันโดษ คำว่า “สันโดษ” ความหมาย ของสันโดษ แปลว่าความยินดีคือความพอใจ ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วย ความเพียร ด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต และ โดยชอบธรรมความหมายของสันโดษ คำว่า สันโดษ โดยทั่วไปมี 3 ประการ คือ

ประการ ที่ 1 ยลาถาโกโดย หมายถึง ความยินดีตามที่ได้มา คือตนได้สิ่งใด มาหรือเพียรหาสิ่งใดมาได้ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหนก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่คิดใจอยากได้ สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้มา ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้ หรือ

เกินไปเกินไปกว่าที่ตนจะพึงได้โดยถูกต้องชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาสิ่งของที่คนอื่นได้ จนเกิดความริษยา

ประการที่ 2 ขณาทิสน โดย หมายถึง ความยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยของตน มีความพอใจในการจัดสรรหน้าที่การงาน จัดสรรการศึกษา ศิลปวิทยา และจัดสรรคุณธรรมเพื่อปฏิบัติให้สมกับกำลังสติปัญญาของตนเอง เลือกทำในสิ่งที่ตนเองถนัดแล้วตั้งใจปฏิบัติให้ก้าวหน้าไปตามกำลังแต่ละ อย่างด้วยความขยันหมั่นเพียร

ประการที่ 3 ขณาสารูปสัน โดย หมายถึง ความยินดีตามสมควร หรือยินดีตามที่เหมาะสมกับภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน ไม่นึกคิดอยากได้ทรัพย์สมบัติที่ล้ำค่าเกินฐานะของตนเอง บางครั้งแม้จะได้สิ่งที่เกิดฐานะของตนเองก็ไม่ลุ่มหลงว่าเป็นสิทธิ์ที่ควร จะได้ กลับเห็นว่าสิ่งที่ได้มานั้นล้ำค่า ควรให้คนอื่นได้มีส่วนร่วมดูแลรักษาหรือบริโภคใช้สอยด้วย โดยการทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและแก่สังคมรอบข้าง จะเห็นว่า ความสัน โดย เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เป็นการสร้างความสุขให้แก่ชีวิต การรับและการได้มาหากไม่มีสติก็อาจลุ่มหลงไปตามอำนาจของโลกะอย่างไม่มีขอบเขต “ความรู้จักพอก่อสุขทุกสถาน” จึงเป็นคำเตือนสติให้ตนรู้จักความสุขที่แท้จริง ดังคำพูดที่ว่า คนที่รวยที่สุดคือ คนรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี และคนที่จนที่สุดคือ คนที่ไม่รู้จักพอ ถ้าทุกคนต่างมี ความสัน โดย พอใจยินดีใช้สอยวัตถุสิ่งของต่างๆอย่างมีสติ ไม่สุรุ่ยสุร่าย ดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมก็จะสามารถสร้างความอยู่ดีกินดีเป็นเหตุให้เกิดความสุขขึ้นได้

ดังนั้น ความสัน โดย ความยินดีพอใจตามมีตามได้ตามกำลังและความจำเป็นของตนพร้อมทั้งมีขยันหมั่นเพียรหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตไม่เป็นภัยต่อตนเองหรือ สังคม เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้วต้องรู้จักเก็บออมระมัดระวังในการใช้จ่ายไม่ก่อให้เกิดหนี้สินก็จะนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุข ความสัน โดย จึงเป็นคุณธรรมที่ทุกคนควรพิจารณา น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดเป็นนิสัยติดตัวโดยแท้

2.2.5.5 อุบาสกธรรม 5

อุบาสกธรรม หมายถึง ธรรมของอุบาสก-อุบาสิกาที่ดี คุณสมบัติหรือองค์คุณของอุบาสก,อุบาสิกา อย่างเยี่ยม คือการเป็นอุบาสก,อุบาสิกา จะต้องปฏิบัติธรรม 5 ประการจัดว่าเป็นอุบาสก,อุบาสิกา ที่ดี ประกอบด้วย

1) มีศรัทธา มีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีความมั่นคงต่อพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งอันสูงสุด ที่พึ่งอื่น ไม่มีและประพฤติปฏิบัติตนตามคำสอนของพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า เท่านั้น

2) มีศีล คือ การปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นต้น

3) ไม่ถือมงคล ตื่นข่าว เชื่อกฎแห่งกรรม ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว คือต้องมุ่งหวังผลจากการกระทำและการงานที่ทำที่เป็นไปตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิใช่หวังผลจาก หมอคู โขกลางและตื่นข่าวเชื่อถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของขลังทั้งหลายไม่นับถือการทรงเจ้าเข้าผี ไม่นับถือเทพเจ้าว่าเป็นที่พึ่งอันสูงสุด เป็นต้น

4) ไม่แสวงหาทักษิณภัยภายนอก หลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตนุญนอกหลักพระพุทธศาสนาให้หมั่นสร้างบุญในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในหมั่นสั่งสมบุญในเนืองนิตย์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักเท่านั้น

5) ให้ความสำคัญสนับสนุนในพระพุทธศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เช่น ตักบาตรทุกเช้า ไปวัดทำบุญฟังธรรม ปฏิบัติธรรมทุกวัน พระ หรือวัดหยุด สนับสนุนการสร้างวัดซ่อมแซมบำรุงวัดการพิมพ์หนังสือธรรมแจกเป็นธรรมทาน เป็นต้น

2.2.6 บทสรุป และข้อเสนอแนะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

หลักธรรมพระพุทธศาสนา เป็นหลักคำสั่งสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงธรรมไว้ และมีการบันทึกลงในคัมภีร์พระไตรปิฎก แล้วนำมาให้ทุกคนได้ศึกษา พร้อมนำไปปฏิบัติ ในการทำวิจัยครั้งนี้จึงมีการนำหลักธรรมทั้งหมด 5 หลักธรรม ดังนี้ อริยสัจ 4 พละ 5 วุฒิชรธรรม 4 มงคล 38 ข้อที่ 24 สัน โดษ อุบาสกธรรม 5 นำมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียน นำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน และนำมาแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้จริง

ข้อเสนอแนะรัฐควรจัดหลักสูตรการศึกษาให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ

1) คนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ

2) คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทย ควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่ และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทย เพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสานกลมกลืน และได้ผลดี

3) สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งศาสนจริยธรรม และได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

2.3 การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ (Conflict Situation Skills) กระบวนการเผชิญสถานการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสัมพันธ์กับสิ่งที่จะเรียนรู้ หรือมีกัลยาณมิตร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้มาเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ โดยผ่านการวิเคราะห์และประเมินค่าเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

2.3.1 ลักษณะของการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ผู้สอนจะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าทั้งในด้านบรรยากาศสิ่งแวดล้อม และเตรียมตัวผู้สอนเป็นอย่างดีจึงจะทำให้เกิดประสิทธิผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ผู้เรียน ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ จะต้องเตรียมความพร้อมทั้งในด้านสภาพแวดล้อม และเตรียมความพร้อมของผู้สอน ดังนี้

2.3.1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

1) ความสงบ ฝึกหัดให้ผู้เรียนรู้จักการสำรวมกาย วาจา ใจ ฝึกหัดให้ผู้เรียนรู้ตัวอยู่เสมอว่าตนกำลังทำอะไร พุคะอะไร คิดอะไร การสนทนาซักถาม มีการปรึกษาหารือกันอย่างสำรวม

2) ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ สามารถนำธรรมชาติเข้ามาสู่ชั้นเรียน และนำผู้เรียนออกสู่แวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและแหล่งวิทยาการในชุมชน ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง ได้สัมผัส เห็น รู้ เข้าใจสภาวะ ลักษณะ องค์ประกอบ และความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติทำให้นักเรียนได้มองเห็นความจำเป็นที่จะสงวนรักษาธรรมชาติไว้ ทั้งในด้านที่เป็นสิ่งสุนทรีย์และในด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

3) ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจมีการจัดการห้องเรียนให้สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน มีการจัดแต่งห้องด้วยป้ายนิเทศ ในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย หมุนเวียนกันไปตามลักษณะของบทเรียนในเรื่องที่เรียน และเป็นไปตามวันสำคัญหรือเป็นไปตามสาระของบทเรียน มีการเปลี่ยนรูปแบบการจัดกลุ่มการเรียน

4) ความสะอาด มีระเบียบและเรียบง่าย จัดสภาพห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อย่างเป็นระเบียบ เป็นสัดส่วน

การเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้สอนจะต้องรู้จักนำเทคนิคมาใช้ในทางจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย เช่น การใช้เกม นิทาน เพลง บทกลอน กรณีตัวอย่าง การทาบปัญหา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล มีการอภิปรายร่วมกัน มีสื่อการสอน

2.3.1.2 ด้านการเตรียมความพร้อมของผู้สอน

1) คุณธรรมผู้สอนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียนคุณธรรมที่สำคัญคือความเมตตากรุณา ผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือเขาได้ทั้งในวิชาการและการดำเนินชีวิต ทำให้ศิษย์มีความรู้สึกสบายใจในการเข้าหาเพื่อสนทนา ปรีกษาหรือ กล่าวได้ว่า ผู้สอนเป็นกัลยาณมิตร

2) ความรู้ที่ดีผู้สอนต้องเตรียมความรู้ในเนื้อหาสาระที่จะถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ ตลอดจนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้ศิษย์ เพื่อให้ศิษย์มีความศรัทธาในตัวผู้สอน

3) วิธีการสอนที่ดีในปัจจุบันมีวิธีการสอนที่หลากหลายซึ่งผู้สอนสามารถเลือกที่จะนำไปใช้ให้เหมาะสม กับเป้าหมายการเรียนรู้ หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนหลายวิธี เช่น การบรรยาย ปุจฉา-วิสัชนา ยกอุทาหรณ์ เปรียบเทียบ ไตรสิกขา ฯลฯ ดังนั้น ผู้สอนจะต้องแสวงหาแนวทางมาใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตน

4) บุคลิกภาพ ผู้สอนที่มีบุคลิกภาพที่ดีจะทำให้ศิษย์เกิดความศรัทธาเลื่อมใส และง่ายต่อการสร้างศรัทธาในขั้นต่อไป บุคลิกภาพที่ดีเป็นปัจจัยภายนอกที่สร้างศรัทธาในขั้นต้น และเมื่อศิษย์ได้ศึกษากับผู้สอนในขั้นต่อไป บุคลิกภาพที่ดีเป็นปัจจัยภายนอกที่สร้างศรัทธาในขั้นต้น และเมื่อศิษย์ได้ศึกษากับผู้สอนในขั้นต่อไป อิทธิพลของผู้สอนในด้านบุคลิกภาพก็น้อยลง แต่ศิษย์จะไปศรัทธาในความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดีของผู้สอนมากกว่า ดังนั้นการปรับปรุงบุคลิกภาพของตนย่อมเป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ศิษย์ ผู้สอนจึงควรระมัดระวังตน แต่งกายให้สะอาด ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความมั่นใจในตนเอง และให้ความเมตตาแก่ศิษย์

2.3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากแนวคิดของสุมน อมรวิวัฒน์ ได้เสนอการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การรวบรวม ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

ขั้นที่ 2 การประเมินค่าและประโยชน์

ขั้นที่ 3 การเลือกและการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติ

การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มาใช้จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนสามารถดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** ผู้สอนอาจนำเสนอสถานการณ์ที่เป็นข่าว ภาพข่าวจากแหล่งต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจริง บทความ หรือกรณีศึกษามากระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตอบคำถามในประเด็นสำคัญที่ผู้สอนกำหนด เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเห็นความสำคัญที่จะต้องศึกษาในเรื่องที่ผู้สอนนำเสนอซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับบทเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นพื้นฐานของการเผชิญสถานการณ์และการแก้ปัญหาผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา หรือข่าวสารการกระทำที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งผู้สอนอาจหาแหล่งข้อมูล ความรู้หรือแหล่งข่าวสารให้แก่ผู้เรียน

2.2 การประเมินคุณค่าและประโยชน์ เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาความรู้ หรือข่าวสารข้อมูล หรือสถานการณ์ที่ผู้สอนมอบหมายแล้ว จะต้องนำมาศึกษาวิเคราะห์คุณค่า หรือประโยชน์ ในขั้นตอนนี้จะต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักหลักและวิธีการคิดในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อคิดว่าสถานการณ์ หรือข้อมูลที่ได้ศึกษานั้นมีคุณค่ามากน้อย หรือมีประโยชน์เพียงไร อาจจะใช้เกณฑ์หรือวิธีการประเมินตามความเหมาะสม ซึ่งอาจจะใช้เกณฑ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม เกณฑ์มาตรฐานและค่านิยมของสังคม หรือกรอบทฤษฎี การคิดประเมินค่ามีความสำคัญและมีผลต่อการเลือกการตัดสินใจ ในขั้นการประเมินคุณค่านี้ ผู้สอนอาจจัดทำเป็นแบบฝึกหัดหรือมีคำถามเพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์เพื่อเป็นพื้นฐานของการประเมินค่า และประโยชน์หรือโทษของเรื่องที่ศึกษาก็ได้

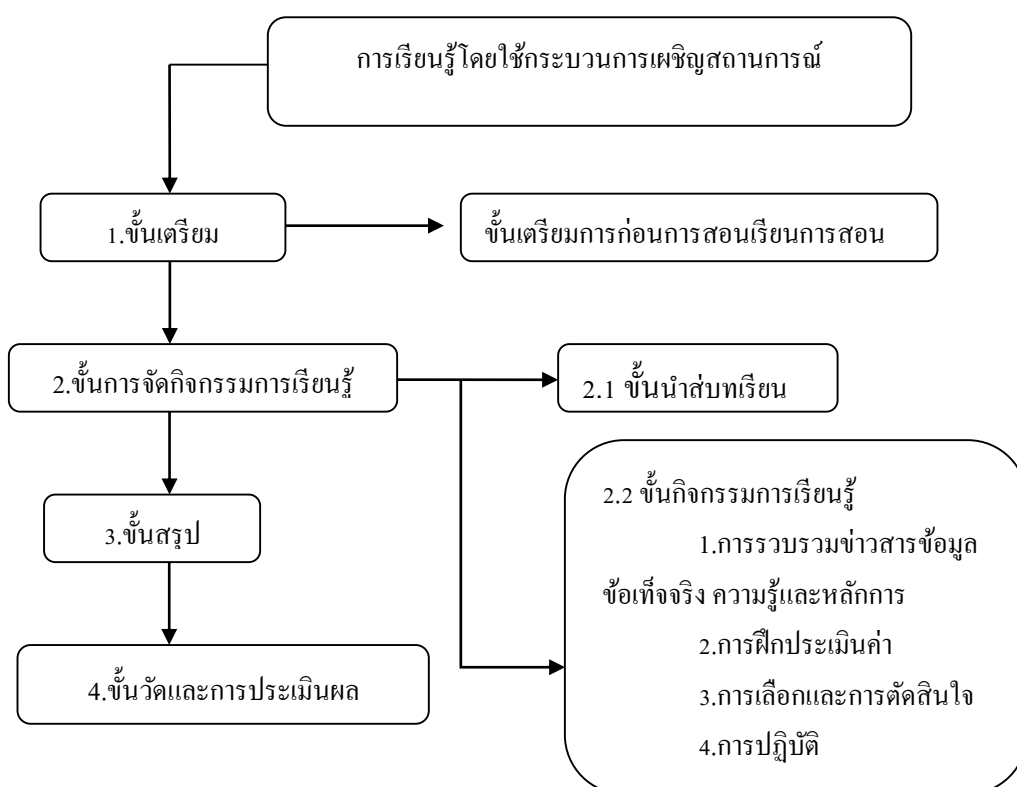
2.3 การเลือกและการตัดสินใจ ขั้นตอนนี้ จะเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ ๒ เมื่อผู้เรียนได้ประเมินคุณค่าและประโยชน์จากข้อมูลและข่าวสารแล้ว จะมองเห็นช่องทางว่าถ้าตนเองได้ประสบกับสถานการณ์ดังกล่าวหรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันนั้น ผู้เรียนจะสามารถเลือกและตัดสินใจอย่างไร จึงจะถูกต้องหรือได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดในขั้นนี้ผู้สอนอาจจะสร้างสถานการณ์ที่เป็นกรณีตัวอย่างปัญหาในชีวิตจริงของผู้เรียน อาจจะเป็นปัญหาในครอบครัว โรงเรียน สังคม และตั้งประเด็นคำถามให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ

2.4 การปฏิบัติ เมื่อผู้เรียนได้ฝึกทักษะตั้งแต่ขั้นการรวบรวมข่าวสารข้อมูลข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ ได้ฝึกการประเมินคุณค่าและประโยชน์ ตลอดจนการเลือกและตัดสินใจไปแล้ว ขั้นตอนที่สำคัญ คือควรจะฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักนำไปปฏิบัติ ซึ่งในบางสถานการณ์ ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จะทำให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ว่าการที่ตนได้ตัดสินใจเลือกนั้น เมื่อนำไปปฏิบัติจริง

แล้ว ได้ผลดีหรือได้รับประโยชน์อย่างไร ตัดสินใจถูกต้องหรือไม่ แต่ในกรณีสถานการณ์นั้นไม่เหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้สอนอาจจะออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ความรู้ในแง่ปฏิบัติ โดยการสัมภาษณ์จากบุคคล ผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้มีความรู้หรือจากผลงานของนักวิชาการที่ได้พิสูจน์หรือทดลองปฏิบัติแล้วเป็นการยืนยันและเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจของผู้เรียน

3. **ขั้นสรุป** เมื่อผู้สอนได้ดำเนินการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมจนครบทุกขั้นตอนของกระบวนการเผชิญสถานการณ์แล้วผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ช่วยกันสรุปแนวคิดหรือความรู้และประสบการณ์ที่ตนได้รับเป็นการย้ำเตือนให้เกิดความกระจ่างชัดขึ้น

4. **ขั้นการวัดและการประเมินผล** ผู้สอนควรมีวิธีการวัดและการประเมินผลให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย มีการกำหนดเครื่องมือวัดและประเมิน พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์การวัดและการประเมินผลให้ชัดเจน

ภาพที่ 2.1 การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

2.3.3 ประโยชน์และข้อจำกัดของการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ตามแนวคิดของสมุน อมรวิวัฒน์ สามารถสรุปได้ใจความดังนี้

2.3.3.1 ประโยชน์ของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

- 1) ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ อย่างหลากหลาย ตลอดจนเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ทำให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
- 2) ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาอย่างเป็นผู้รู้เท่าทันมีหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างหลากหลายโดยคำนึงถึงเกณฑ์มาตรฐานของสังคมและเกณฑ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม
- 3) ผู้เรียนรู้จักการเลือกและการตัดสินใจ โดยอาศัยพื้นฐานจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงซึ่งมีหลากหลาย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบัน เนื่องจากผู้เรียนไม่อาจจะเผชิญสถานการณ์ที่รุนแรง หรือร้ายแรง ได้จริง แต่การที่ได้เรียนรู้ตัวอย่างเหตุการณ์จริง จะทำให้ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ
- 4) ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนในการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาชีวิตจริง ซึ่งจะต้องใช้วิธีการปฏิบัติ โดยอาศัยหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อให้การปฏิบัติตนบรรลุผลโดยมีการฝึกฝนตนเองให้มีสติสัมปชัญญะ รู้เท่าทันปัญหาและสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง การเผชิญสถานการณ์มีหลายระดับ ทั้งในบุคคล ครอบครัวยุคน และประเทศชาติ ตลอดจนระดับโลก ซึ่งทุกระดับจะมีการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีคิดอย่างถูกต้อง

2.3.3.2 ข้อจำกัดของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะได้ผลบรรลุจุดประสงค์ของเรื่องที่จะสอนนั้น จะต้องใช้เวลามาก ผู้สอนต้องออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาความรู้ และฝึกปฏิบัตินอกห้องเรียนบ้าง ซึ่งทำให้ผู้สอนบางคนจะเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก มองข้ามการเลือกนำกระบวนการเผชิญสถานการณ์ไปใช้กับการเรียนการสอน ผู้สอนต้องเลือกสถานการณ์ให้สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับระดับผู้เรียนหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เป็นอันตรายหรือรุนแรงเกินกว่าความสามารถของผู้เรียนจะแก้ปัญหาได้

2.3.4 การนำไปใช้

ผู้สอนสามารถนำกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ไปใช้กับการเรียนรู้ได้ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเลือกเรื่องที่เหมาะสมกับการให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะในการหาข้อมูลความรู้ และข่าวสารต่างๆ เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ให้เข้ากับเรื่องที่จะเรียน และเพื่อเป็นข้อมูลในการฝึกทักษะการประเมินค่า เพื่อไปสู่การเลือกและตัดสินใจ จนกระทั่งถึงการนำไปปฏิบัติหรือพิสูจน์ความรู้

ตัวอย่างการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ เรื่อง ผู้บริโภคที่ดี

จุดประสงค์การเรียนรู้

วิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงว่าเป็นผู้บริโภคที่ดี และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องกิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ผู้สอนนำภาพการโฆษณาสินค้าที่มีสีส้มสวยสะดุดตาให้นักเรียนวิเคราะห์ว่าภาพดังกล่าวน่าสนใจเพราะอะไร คุณค่าของสินค้านั้น คืออะไร และเราต้องเลือกบริโภคสินค้าชนิดใด จากนั้นผู้สอนอธิบายเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับการบริโภค

2. ขั้นสอน

1) การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

(1) ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5-7 คน ให้ศึกษาหาความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการบริโภคจากหนังสือเรียน หนังสือค้นคว้าเพิ่มเติม และแหล่งการเรียนรู้ในหัวข้อต่อไปนี้

- ความหมาย
- บทบาทหน้าที่ของผู้บริโภค
- หลักการและวิธีการเลือกบริโภค
- กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

(2) ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ศึกษารวบรวมอภิปรายร่วมกับและสาระสำคัญ

2) การประเมินค่า และประโยชน์

(1) ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำความรู้ที่ได้รวบรวมมาในข้อที่ 1) มาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ และประเมินค่าตามคำถามในใบงาน เรื่อง พฤติกรรมผู้บริโภค

(2) ผู้เรียนและผู้สอนช่วยกันเฉลยในใบงาน

3) การเลือกและการตัดสินใจ

ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนการปฏิบัติตนเป็นผู้บริโภคที่ดีตามหัวข้อในใบงาน เรื่อง ผู้บริโภคที่ดี และให้ผู้เรียนแต่ละคนไปปฏิบัติแผนงานที่ได้กำหนดไว้เป็นเวลา 1-2 สัปดาห์ หรือ ตามความเหมาะสม

4) การปฏิบัติ

- (1) ผู้เรียนแต่ละคนปฏิบัติตนเป็นผู้บริโภคที่ดี และบันทึกผลการปฏิบัติส่งผู้สอน
- (2) ผู้สอนชมเชยและให้กำลังใจแก่ผู้เรียนในการปฏิบัติตนเป็นผู้บริโภคที่ดี

3. ขั้นสรุป

ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลของการปฏิบัติตนเป็นผู้บริโภครู้จักที่ดี

4. ขั้นการวัดและการประเมินผล

- 1) ตรวจสอบงาน
- 2) สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
- 3) รายงานผลการปฏิบัติตนเป็นผู้บริโภครู้จักที่ดี

2.3.5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปได้ว่า การเผชิญ คือ การเรียนรู้ จากสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์มากมายแบบ ทั้งสถานการณ์ที่พึงปรารถนา และสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา การเผชิญ คือ การเรียนรู้วิธีการต่อสู้ กับปัญหาอย่างถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรมและมีหลักการ การผสมผสาน คือ องค์ประกอบที่ ละเอียดอ่อนและหลากหลายย่อมต้องการความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกันสนิท ได้สัดส่วนพอเหมาะ มีเหตุผล และนำไปสู่ความวัฒนา และการเผชิญปัญหา คือ ความสามารถ และวิธีการที่จะสามารถ เอาชนะปัญหาได้สำเร็จ

2.4 แผนการจัดการเรียนรู้

การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่ต้องการสอนตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนการใช้สื่ออุปกรณ์การสอนการวัดและการประเมินผลสำหรับเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์การเรียนการสอนย่อยๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตรสภาพ ผู้เรียนความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุอุปกรณ์และตรงกับชีวิตจริงในท้องถิ่นซึ่งถ้ากล่าวอีกนัย หนึ่งแผนการสอนคือการเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้าหรือคือการบันทึกการสอน ตามปกตินั่นเอง (กรมวิชาการ, 2545, น.3)

2.4.1 ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ครูผู้สอนสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามเป้าหมายของการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ซึ่งมีนักวิชาการ หลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

นิรันดร์ บุริสัย (2549, น.14) กล่าวถึงความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นการ วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า เพื่อสอนวิชาหนึ่งเป็นลายลักษณ์อักษร โดยกำหนด สาระ สำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งการใช้สื่อการวัดผลประเมินผล

ฉันท ชาติทอง (2550, น.266) ให้ความหมายของแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นเอกสารทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่ผู้สอนแต่ละคนนำเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ที่ต้องสอนตลอดปีการศึกษาหรือตลอดภาคเรียน มาสร้างเป็นแผนการจัดการเรียนรู้โดยมีการกำหนดจุดประสงค์ กิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ การวัดและประเมินผลไว้

ภาคินี ปราณี (2552, น.22) ให้ความหมายไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึงการวางแผนจัดเตรียมรายละเอียดของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความรู้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

สงบ ลักษณะ (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2549, น.124 ; อ้างถึงใน สงบ ลักษณะ, 2533, น.1) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ คือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำแผนการจัดการเรียนรู้ตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อ อุปกรณ์ การจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล โดยจัดเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนรู้ย่อยๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุอุปกรณ์และตรงกับชีวิตจริงในห้องเรียน

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2542) ให้ความหมาย แผนการจัดการเรียนรู้ คือ แผนการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้เป็นแผนที่ผู้จัดการเรียนรู้จัดทำขึ้นจากคู่มือครูหรือแนวการจัดการเรียนรู้ของกรมวิชาการทำให้ผู้จัดการเรียนรู้ทราบว่าจะจัดการเรียนรู้เนื้อหาใด เพื่อจุดประสงค์ใด จัดการเรียนรู้อย่างไร ใช้สื่ออะไร และวัดผลประเมินผลโดยวิธีใด

2.4.2 ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้

เชษฐ กิจระการ (2544, น.149) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่จะทำให้ครูบูรณาการเทคนิค วิธีการ สิ่งที่เป็นต่อการจัดการเรียนรู้ ให้เหมาะสมสำหรับนักเรียนแต่ละกลุ่มเป็นเครื่องมือสำหรับครูประสบการณ์น้อย ในการดำเนินกิจกรรมอย่างระมัดระวัง ทำให้เกิดความมั่นใจ ส่วนครูที่มีประสบการณ์มากๆ จะสามารถเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างหลากหลายหรือจัดลำดับกิจกรรมใหม่ ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้ตรงจุด และยังสามารถทำให้ผู้สอนทราบว่าการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้นั้นๆ ทำให้ผู้เรียนพัฒนาอย่างไร

ชาญชัย ขมศิษฐ์ (2548, น.358) กล่าวว่า การวางแผนการสอนมีความสำคัญที่เป็นการช่วยกำหนดทิศทางในการสอนให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ช่วยสร้างความ

มั่นใจแก่ครูผู้สอน นักเรียนมีความศรัทธาต่อผู้สอน เพราะนักเรียนได้รับความรู้และประสบผลสำเร็จจากการสอน และยังเป็นเอกสาร หลักฐานในการจัดการเรียนการสอน

สรุปความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ได้ว่าเป็นเอกสารที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนที่ครูผู้สอน ครูผู้สอนสามารถกำหนดรูปแบบ ลำดับขั้นตอนกิจกรรม เทคนิค วิธีสอน สื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตลอดจนบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เหมาะสมไว้ล่วงหน้า เมื่อถึงกำหนดเวลาที่ต้องจัดการรู้จริง สามารถดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนได้อย่างต่อเนื่องทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ มีความสุขในการเรียนรู้ ได้รับการส่งเสริมและช่วยเหลือจากครูและสมาชิกในชั้นอย่างเหมาะสมครูผู้สอนสามารถรับรู้ถึงระดับพัฒนาการของผู้เรียนเปรียบเทียบกับเส้นทางที่จะไปสู่จุดมุ่งหมาย

2.4.3 องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, น.203) กล่าวว่า องค์ประกอบของแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. วิชา หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือสาระสำคัญ
2. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. เนื้อหา
4. กิจกรรมการเรียนการสอน
5. สื่อการเรียนการสอน
6. วัดผลประเมินผล

รุจิร ภูจักระ (2545, น.160) กล่าวถึงองค์ประกอบของแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. สาระสำคัญ
2. จุดประสงค์ปลายทาง
3. จุดประสงค์นำทาง
4. เนื้อหา
5. กิจกรรมการเรียนการสอน
6. สื่อการเรียนการสอน
7. การจัดและการประเมินผล

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2545, น.6) เสนอว่าแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรมีลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ประการ คือ

1. เป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียน เป็นผู้ได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยครูเป็นผู้คอยชี้นำส่งเสริมหรือกระตุ้นให้กิจกรรมของผู้เรียนดำเนินการไปตามความมุ่งหมาย
2. เป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบหรือทำสำเร็จด้วยตนเอง โดยครูพยายามลดบทบาทจากผู้บอกคำตอบมาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหาให้ผู้เรียนคิดแก้หรือหาทางไปสู่ความสำเร็จในกิจกรรมที่ตนเอง
3. เป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการมุ่งให้ผู้เรียนรับรู้และนำกระบวนการไปใช้จริง
4. เป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่นหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์สำเร็จรูปราคาสูง

สรุปได้ว่า องค์ประกอบและรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้ไม่ได้มีรูปแบบที่กำหนดไว้แน่นอน ครูผู้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้สามารถประยุกต์ได้ตามความเหมาะสม และตามความต้องการ แต่ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญหลักๆ คือ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อที่ใช้ในการสอน และการวัดผลประเมินผล โดยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ค้ำนี้ต้องเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมหาความรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูคอยช่วยเหลือ

2.4.4 หลักในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, น.219) กล่าวว่า การเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. เขียนให้ชัดเจน แจ่มแจ้งในทุกหัวข้อ เพื่อให้ความกระจ่างแก่ผู้อ่านมีรายละเอียดพอสมควร ไม่ย่อหรือรายละเอียดไม่เพียงพอ
2. ใช้ภาษาเขียนที่สื่อความหมายให้เข้าใจได้ตรงกัน เป็นประโยชน์ที่ได้ใจความไม่ใช่ความกำกวม ไม่ยืดเยื้อเยิ่นเย้อ
3. เขียนทุกข้อทุกหัวเรื่องให้สอดคล้องกัน
 - 3.1 สารสำคัญต้องสอดคล้องกับเนื้อหา
 - 3.2 จุดประสงค์ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา กิจกรรมและการวัดผล
 - 3.3 สื่อการสอนต้องสอดคล้องกับกิจกรรมและการวัดผล
4. เขียนให้เป็นลำดับขั้นตอนก่อนหลังในทุกหัวข้อ
5. เขียนทุกหัวข้อให้ถูกต้องเช่นจุดประสงค์เขียนให้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
6. จัดเนื้อหา กิจกรรม ให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนดให้
7. คิดกิจกรรมที่น่าสนใจอยู่เสมอ

8. เขียนให้เป็นระเบียบ ง่ายแก่การอ่าน และสะดวกชวนอ่าน

9. เขียนในสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้จริงและสอดคล้องตามที่ได้วางแผนไว้

สรุปได้ว่า ในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้เขียนจะต้องมีการวางแผนล่วงหน้า ก่อนการเขียน โดยศึกษาเนื้อหาที่จะเขียน แบ่งหน่วยเนื้อหาย่อย แบ่งเวลาที่ใช้ วางแผนกิจกรรมและสื่อที่ใช้ แล้วเขียนแผนให้ละเอียดและตามลำดับขั้นตอนของกิจกรรมการสอนทุกหัวข้อมีความสอดคล้อง เกี่ยวเนื่องกัน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย รวมทั้งมีการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทุกแผนการสอน

2.4.5 รูปแบบของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

อารักษ์ ใจเที่ยง (2540, น.204-205) กล่าวว่า รูปแบบของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่มีรูปแบบที่กำหนดไว้แน่นอน ขึ้นอยู่กับหน่วยงานหรือสถานศึกษาแต่ละแห่งกำหนดอย่างไรก็ตาม ลักษณะส่วนใหญ่ของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะคล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. แบบเรียงหัวข้อ รูปแบบนี้จะเรียงลำดับหัวข้อก่อนหลัง โดยไม่ต้องติดตาราง รูปแบบนี้ให้ความสะดวกในการเขียน เพราะไม่มีตาราง แต่มีส่วนเสียคือ ยากต่อการดูแลให้สัมพันธ์กันในแต่ละหัวข้อ

2. แบบกึ่งตาราง รูปแบบนี้จะเขียนเป็นช่วงๆ ตามหัวข้อที่กำหนด แม้ว่าต้องใช้แต่ก็สะดวกต่อการอ่าน ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของแต่ละหัวข้ออย่างชัดเจน

3. แบบตาราง รูปแบบนี้จะเขียนเป็นช่องๆ คล้ายแบบกึ่งตาราง โดยนำหัวข้อสาระสำคัญมาไว้ในตารางด้วย

ฉันท ชาติทอง (2550, น.268-270) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยลำดับที่ของแผนการจัดการเรียนรู้ มีการระบุชั้นที่สอน เรื่อง เวลา ความคิดรวบยอด คำถามสำคัญจุดประสงค์ นำทาง จุดประสงค์ปลายทาง มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผลระหว่างเรียน การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการเรียน เกณฑ์การประเมินชิ้นงานและบันทึกหลังสอน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยน ประยุกต์ตามความเหมาะสม

จากการศึกษาหลักและแนวคิดในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จึงสรุปได้ว่าแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผน จะประกอบด้วยรายละเอียด 3 ส่วนคือ

1. ส่วนหน้า ที่ประกอบด้วยรายละเอียดเบื้องต้นของแผนการจัดการเรียนรู้ เช่น ลำดับที่ของแผนการจัดการเรียนรู้ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ ชื่อเรื่องที่จะเรียนรู้หรือหน่วยย่อย เวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เฉพาะในแต่ละแผน ชื่อรายวิชา ระดับชั้น สรุปความสำคัญของเรื่องที่สอน จุดประสงค์การเรียนรู้ และสาระเนื้อหาที่จะจัดให้นักเรียนศึกษาเรียนรู้ในแผนการจัดการเรียนรู้นั้นๆ

2. ส่วนที่เป็นรายละเอียด ผู้สอนต้องระบุกิจกรรมที่ครูและนักเรียนต้องปฏิบัติทั้งที่เป็นการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติ การวัดผลและประเมินผล สอดคล้องกับเวลาที่กำหนดสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ตลอดจนระบุเกณฑ์การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย

3. ส่วนสรุป คือ ส่วนที่เป็นการบันทึกความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้องและบันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้จริงของผู้สอน

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การวางแผนกำหนดกิจกรรมสำหรับผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ พัฒนาการทางการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไว้ล่วงหน้า โดยแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระที่หลักสูตรและครูผู้สอนกำหนดไว้โดยมีรายละเอียดลำดับขั้นตอน รูปแบบ เทคนิค วิธีการเรียนรู้ สื่ออุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ตลอดจนวิธีการ กฎเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลที่เหมาะสม

2.5 การหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้

2.5.1 การหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (E_1/E_2) ครูผู้สอนจำนวนมากที่ใช้สื่อและเทคโนโลยีการเรียนการสอนโดยไม่มีหลักการหรือทฤษฎีที่ถูกต้อง ทำให้การใช้สื่อการสอนเหล่านั้นมีค่าเท่ากับนำเอาเครื่องมือมาประกอบการสอนเท่านั้น โดยไม่ทราบว่าสื่อเข้าไปมีบทบาทหรือคุณภาพมากน้อยเพียงใด การที่จะสร้างหลักการหรือทฤษฎีในการเลือกสื่อสาร วิธีการสอนอย่างเหมาะสม ควรได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับการเรียนการสอนในหัวข้อต่อไปนี้ (เฟชิจญ์ กิจระการ, 2544, น.44-51)

2.5.1.1 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในการสามารถจำแนกและบูรณาการ

2.5.1.2 คุณสมบัติเฉพาะของสื่อที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนรู้

2.5.1.3 รูปแบบของการสื่อความหมายที่จะช่วยในการวิเคราะห์และจัดการกับปัญหาการสื่อความหมายของมนุษย์

2.5.2 การสื่อความหมายของมนุษย์จุดมุ่งหมายในการใช้สื่อและเทคโนโลยีการเรียน

2.5.2.1 เพื่อสนับสนุนการสอนของครู การใช้สื่อเพื่อเสริมการสอนของครูเป็นเรื่องที่รู้จักมานานและครูก็มีบทบาทในการทำให้สื่อมีประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น

2.5.2.2 เพื่อฝึกทักษะหรือฝึกปฏิบัติแก่นักเรียน มีรูปแบบลักษณะการถ่ายทอดของสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและปฏิบัติได้

2.5.2.3 เพื่อช่วยการเรียนรู้แบบสืบค้น สื่อการสอนที่ช่วยในการเรียนแบบค้นพบ

2.5.2.4 เพื่อช่วยจัดการเรียนการสอน สื่อการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนและผู้สอนได้มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้สอนจะทำหน้าที่เมื่อผู้จัดการสอนมากกว่าที่จะเป็นผู้บอกความรู้และสื่อสารจะช่วยให้ผู้สอนมีเวลามากขึ้น ในการที่จะใช้แก้ปัญหาให้ผู้เรียนและให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน

2.5.2.5 เพื่อช่วยในการสอนแบบรายบุคคล การสอนแบบรายบุคคลนั้นเป็นการสอนที่ออกแบบให้ผู้เรียนได้เรียนไปตามความสนใจ ความสามารถและประสบการณ์ของตนเองสื่อการสอนประเภทนี้ได้รับการพัฒนาให้รู้คหน้าอย่างมาก แต่สื่อการสอนเกือบทั้งหมดก็สามารถนำมาผสมผสานใช้เป็นสื่อการสอนแบบรายบุคคลได้

2.5.2.6 เพื่อการศึกษาพิเศษ สื่อการสอนแบบรายบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถนำมาใช้เป็นกรณีพิเศษกับผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มก็ได้ เช่น เด็กนักเรียนที่พิการและต้องการ การสอนเป็นพิเศษต่างจากนักเรียนห้องเดียวกันหรือนักเรียนสติปัญญาอ่อนก็อาจต้องการเนื้อหาความรู้ที่เหมาะสมกับประสบการณ์ของเขาและนักเรียนที่พิการด้านการฟังเสียงก็อาจต้องใช้เครื่องมืออุปกรณ์พิเศษ เพื่อช่วยให้เขาเรียนได้เท่าเทียมกับผู้อื่น

2.5.3 การคำนวณประสิทธิภาพสื่อและเทคโนโลยีการเรียนการสอนการหาประสิทธิภาพเชิงประจักษ์

วิธีการนี้จะนำไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียนเป้าหมาย การหาประสิทธิภาพของสื่อ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน(CAI) บทเรียนโปรแกรม ชุดการสอน แผนการสอน ชุดฝึกทักษะ ส่วนมากใช้วิธีการหาประสิทธิภาพด้วยวิธีนี้ ประสิทธิภาพที่วัดส่วนใหญ่จะพิจารณาจากร้อยละการทำแบบฝึกหัดหรือกระบวนการเรียนหรือแบบทดสอบย่อย โดยแสดงความเป็นค่าตัวเลข 2 ตัว เช่น $E_1/E_2 = 80/80$, $E_1/E_2 = 85/85$, $E_1/E_2 = 90/90$ เป็นต้น

เกณฑ์ประสิทธิภาพ(E_1/E_2)มีความหมายแตกต่างกันหลายลักษณะ ในที่นี้จะยกตัวอย่าง $E_1/E_2 = 80/80$ ดังนี้

เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 1 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ นักเรียนทั้งหมดทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบย่อยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ถือเป็นประสิทธิภาพของกระบวนการส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ นักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80

เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 2 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ นักเรียนร้อยละ 80 ทำแบบทดสอบหลังเรียน(Posttest) ได้คะแนนร้อยละ 80 ทุกคน ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนครั้งนั้น ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 เช่น นักเรียน 40 คน ร้อยละ 80 ของนักเรียนทั้งหมด คือ 32 แต่ละคนได้คะแนนจากการทดสอบหลังเรียนถึงร้อยละ 80 (E_1) ส่วน 80 ตัวหลัง (E_2) คือ ผลการทดสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมด (40 คน) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80

เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 3 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ จำนวนนักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 80 ที่นักเรียนทำเพิ่มขึ้นจากแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยเปรียบกับคะแนนที่ทำได้ก่อนการเรียน (Pre-test) เฉพาะตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) ดังนี้ สมมติ นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 10 แสดงว่า แตกต่างจากคะแนนเต็ม (ร้อยละ 100) เท่ากับ 90 ถ้านักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 85 แสดงว่า ความแตกต่างของการสอบ 2 ครั้งนี้ (ก่อนเรียนกับหลังเรียนเท่ากับ $85-10 = 75$) ดังนั้นค่าของ ($E_2 = -75/90$) x 100 = 83.33 % ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ($E_2 = 80$)

เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 4 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง(E_2) หมายถึง นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนแต่ละข้อถูกมีจำนวนร้อยละ 80 (ถ้านักเรียนทำข้อสอบข้อใดถูกมีจำนวนนักเรียนไม่ถึงร้อยละ 80 แสดงว่าข้อไม่มีประสิทธิภาพ และชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ตรงกับข้อนั้นมีความบกพร่อง)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เกณฑ์ในการหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนจะนิยมตั้งเป็นตัวเลข 3 ลักษณะ คือ 80/80 85/85 และ 90/90 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชาและเนื้อหาที่นำมาสร้างสื่อ นั้น ถ้าเป็นวิชาที่ค่อนข้างยากก็อาจตั้งเกณฑ์ไว้ 80/80 หรือ 85/85 สำหรับวิชาที่มีเนื้อหาว่างก็อาจตั้งเกณฑ์ไว้ 90/90 เป็นต้น นอกจากนี้ยังตั้งเกณฑ์เป็นค่าความคลาดเคลื่อนไว้เท่ากับร้อยละ 2.50 นั่นคือ ถ้าตั้งเกณฑ์ไว้ที่ 90/90 เมื่อคำนวณแล้วค่าที่ถือว่าใช้ได้ คือ 87.50/87.50 หรือ 87.50/90 เป็นต้น

ประสิทธิภาพของสื่อและเทคโนโลยีการเรียนการสอนจะมาจากผลลัพธ์ของการคำนวณ E_1 และ E_2 เป็นตัวเลข ตัวแรกและตัวหลังตามลำดับ ถ้าตัวเลขเข้าใกล้ 100 มากเท่าไรยิ่งถือว่ามีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นเกณฑ์ที่ใช้พิจารณารับรองประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนส่วนแนวคิดในการหาประสิทธิภาพที่ควรคำนึง มีดังนี้

1. สื่อการเรียนการสอน ที่สร้างขึ้นต้องมีการกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อการเรียนการสอนอย่างชัดเจน และสามารถวัดได้
2. เนื้อหาของบทเรียนที่สร้างขึ้นต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน
3. แบบฝึกหัดและแบบทดสอบต้องมีการประเมินความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนที่ได้วิเคราะห์ไว้
4. จำนวนแบบฝึกหัดต้องสอดคล้องกับจำนวนของจุดประสงค์และต้องมีแบบฝึกหัดและข้อคำถาม ในแบบทดสอบครอบคลุมทุกจุดประสงค์ของการสอน

จากการศึกษาประสิทธิภาพของสื่อข้างต้นพบว่าวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่ค่อนข้างยาก ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80

2.6 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

อารีย์ วชิราวราการ (2542, น.143) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหมายถึง วิธีการตรวจสอบว่านักเรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้เพียงใด การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมรรถภาพทางสมองและสติปัญญาของนักเรียน ภายหลังจากที่ได้เรียนไปแล้วโดยใช้แบบทดสอบ ดังนั้น ถ้าผู้เรียนตั้งจุดมุ่งหมายของการศึกษาให้ชัดเจน จะทำให้การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมนึก ภัททิยชนี (2546, น.130-131) ได้กล่าวถึง วิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านพุทธิพิสัย แบ่งย่อยออกเป็น 6 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. พฤติกรรมด้านความรู้ความจา เป็นความสามารถของสมองที่เก็บสะสมเรื่องราวต่างๆ หรือประสบการณ์ที่ได้รับรู้มาและสามารถระลึกเรื่องราวต่างๆ ออกมาได้
2. พฤติกรรมด้านความเข้าใจ ความสามารถในการนำความรู้ความจาไปดัดแปลงปรับปรุง เพื่อให้สามารถจับใจความ ทั้งยังสามารถอธิบายและเปรียบเทียบสิ่งที่มีลักษณะ หรือสภาพคล้ายคลึงกับของเดิม
3. พฤติกรรมด้านการนำไปใช้ ความสามารถในการนำความรู้ ความเข้าใจ ไปใช้ในสถานการณ์จริง สถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน แก้ปัญหาที่แปลกใหม่ในทานองนั้น หรือแก้ปัญหาในพฤติกรรมขั้นสูงกว่าความจาและความเข้าใจได้
4. พฤติกรรมด้านการวิเคราะห์ คือการแยกแยะพิจารณารายละเอียดของสิ่งต่างๆ หรือเรื่องต่างๆ โดยใช้วิจารณญาณ เพื่อใคร่ครองเรื่องเหล่านั้น

5. พฤติกรรมด้านการสังเคราะห์ ความสามารถในการผสมเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป เพื่อสร้างเป็นเรื่องราวใหม่หรือสิ่งใหม่ที่แปลกไปจากเดิม

6. พฤติกรรมด้านการประเมินค่า เป็นการวินิจฉัย ตัดสินหรือตีราคาเรื่องราวความคิด เหตุการณ์ต่างๆ ด้วยการสรุปว่า ดี เลว เหมาะสม ไม่เหมาะสม อย่างมีหลักเกณฑ์

สรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ สามารถแบ่งพฤติกรรมออกได้เป็น 6 ด้าน คือ ด้านความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

2.6.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, น.15-20) ได้กล่าวถึงแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าเป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้ว ว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถเพียงใด โดยมักจะเป็นข้อคำถามให้นักเรียนเขียนตอบ กับให้นักเรียนปฏิบัติจริง ซึ่งมี 2 แบบคือ

1. แบบทดสอบมาตรฐาน เป็นแบบทดสอบที่ดำเนินการสอบแบบมาตรฐานการแปลคะแนนก็เป็นมาตรฐาน สร้างโดยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา และยอมรับในคุณภาพที่สามารถขยายอิงสู่ประชากรได้ การดำเนินการในการใช้แบบทดสอบมาตรฐานนี้ต้องทำตามคู่มือทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการแจก การอธิบาย การใช้เวลา การตรวจ และการแปลคะแนนของผู้สอบ

2. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบจำลองสร้างตามจุดประสงค์ของครู ที่สอนเป็นคำถามที่เกี่ยวกับความรู้ที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียน ซึ่งเป็นการทดสอบว่านักเรียนมีความรู้มากแค่ไหน บทพร้อมในสำนวนใด จะได้สอนซ่อมเสริม หรือเป็นการวัดเพื่อดูความพร้อมที่จะเรียนในเนื้อหาใหม่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของครู บางฉบับอาจจะไม่ได้ทดลองสอบมาก่อน กลุ่มตัวอย่างไม้คลุมประชากร การดำเนินการสอบจึงยังไม่มาตรฐาน แก้ไขได้ทุกกระยะ ครูผู้สอนไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสร้างข้อสอบ แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นจึงเชื่อถือได้น้อยกว่าแบบทดสอบมาตรฐาน

แบบทดสอบมาตรฐานและแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น จะมีวิธีการในการสร้างข้อคำถามที่เหมือนกัน เป็นคำถามที่วัดเนื้อหาและพฤติกรรมในด้านต่างๆ ทั้ง 4 ด้านเหมือนกัน ดังนี้

1. วัดด้านการนำไปใช้
2. วัดด้านการวิเคราะห์
3. วัดด้านการสังเคราะห์
4. วัดด้านการประเมินค่า

สมนึก ภัททิยธนี (2546, น.73-79) ได้เสนอว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประเภทที่ครูสร้างมีหลายแบบ แต่ที่นิยมใช้มี 6 แบบ ดังนี้

1. ข้อสอบอัตนัยหรือความเรียง (Subjective or essay test) เป็นข้อสอบที่มี เฉพาะคำถามแล้วให้นักเรียนเขียนตอบอย่างเสรี เขียนบรรยายตามความรู้ และข้อคิดเห็นของแต่ละคน

2. ข้อสอบแบบกาถูก-ผิด (True – false test) เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบที่มี 2 ตัวเลือก แต่ละตัวเลือกเป็นแบบคงที่ และมีความหมายตรงกันข้าม เช่น ถูก-ผิด, ใช่-ไม่ใช่, จริง-ไม่จริง และเหมือนกัน-ต่างกัน เป็นต้น

3. ข้อสอบแบบเติมคำ (Completion test) เป็นข้อสอบที่ประกอบด้วยประโยค หรือข้อความที่ยังไม่สมบูรณ์แล้วให้ผู้ตอบเติมคำ หรือประโยค หรือข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้นั้น เพื่อให้ได้ใจความและถูกต้อง

4. ข้อสอบแบบตอบสั้นๆ (Short answer test) เป็นข้อสอบคล้ายกับข้อสอบแบบเติมคำ แต่แตกต่างกันที่ข้อสอบแบบตอบสั้นๆ เขียนเป็นประโยคคำถามสมบูรณ์ (ข้อสอบเติมคำเป็นประโยคหรือข้อความที่ยังไม่สมบูรณ์) แล้วให้ผู้ตอบเป็นคนเขียนตอบคำถามที่ต้องการสั้นๆ และกะทัดรัดได้ใจความสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นการบรรยายและข้อสอบอัตนัยหรือความเรียง

5. ข้อสอบแบบจับคู่ (Matching test) เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบ โดยมีคำถามหรือข้อความแยกออกจากกันเป็น 2 ชุด แล้วให้ผู้ตอบเลือกจับคู่ว่าแต่ละข้อในชุดหนึ่ง (ตัวขึ้น) จะจับคู่กับคำหรือข้อความใดในอีกชุดหนึ่ง (ตัวเลือก) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างไรอย่างหนึ่งตามที่ ผู้ออกข้อสอบกำหนดไว้

6. ข้อสอบแบบเลือกตอบ (Multiple choice) จะประกอบด้วย 2 ตอน คือตอนนำหรือคำถาม (Stem) กับตอนเลือก (Choice) ในตอนเลือกนี้จะประกอบด้วยตัวเลือกที่เป็นคำตอบถูก และตัวเลือกที่เป็นตัวลวง และคำถามแบบเลือกตอบที่นิยมใช้ตัวเลือกที่ใกล้เคียงกัน คูณๆ จะเห็นว่าทุกตัวเลือกถูกหมด แต่ความจริง มีน้ำหนักถูกมากน้อยต่างกัน

สมนึก ภัททิยธนี (2546, น.67-71) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังต่อไปนี้

1. ความเที่ยงตรง (Validity) หมายถึง ลักษณะของแบบทดสอบทั้งฉบับที่สามารถวัดได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการหรือวัดในสิ่งที่ต้องการวัด ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ความเที่ยงตรงจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการทดสอบ

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) หมายถึง ลักษณะของแบบทดสอบทั้งฉบับที่สามารถวัดได้คงที่คงวา ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะทำการสอบใหม่กี่ครั้งก็ตาม

3. ความยุติธรรม (Fair) หมายถึง ลักษณะของแบบทดสอบที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการได้เปรียบเสียเปรียบในกลุ่มผู้เข้าสอบด้วยกัน และไม่เปิดโอกาสให้ทำข้อสอบได้โดยการเดา

4. ความลึกของคำถาม (Searching) หมายถึง ข้อสอบแต่ละข้อนั้นจะต้องไม่ถามผิวเผิน หรือถามประเภทความรู้ความจำ แต่ต้องให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปคิดค้นแปลงแก้ปัญหาแล้วจึงตอบได้

5. ความยั่วยุ (Exemplary) หมายถึง แบบทดสอบที่นักเรียนทำด้วย ความสนุกเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย

6. ความจำเพาะเจาะจง (Definition) หมายถึง ข้อสอบที่มีแนวทางหรือทิศทางคำถามตอบชัดเจนไม่คลุมเครือ ไม่แฝงกลเม็ดค้ำให้นักเรียนง

7. ความเป็นปรนัย (Objective) โดยมีคุณสมบัติ 3 ประการ

7.1 ตั้งคำถามให้ชัดเจน ทำให้ผู้เข้าสอบทุกคนเข้าใจความหมายตรงกัน

7.2 ตรวจสอบให้คะแนนได้ตรงกัน แม้ว่าจะตรวจหลายครั้งหรือตรวจหลายคน

7.3 แปลความหมายของคะแนนให้เหมือนกัน

8. ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง แบบทดสอบที่มีจำนวนข้อสอบมากพอประมาณ ใช้เวลาสอบพอเหมาะ ประหยัดค่าใช้จ่าย จัดทำแบบทดสอบด้วยความประณีต ตรวจสอบให้คะแนนได้รวดเร็ว รวมถึงสิ่งแวดล้อมในการสอบที่ดี

9. อำนาจจำแนก (Discrimination) หมายถึง ความสามารถในการจำแนกผู้เข้าสอบแบบทดสอบที่ดีจะต้องมีอำนาจจำแนกสูง

10. ความยาก (Difficulty) ขึ้นอยู่กับทฤษฎีที่เป็นหลักยึด เช่น ตามทฤษฎีการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ ข้อสอบที่ดีคือ ข้อสอบที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไป หรือมีความยากพอเหมาะ ส่วนทฤษฎีการวัดผลแบบอิงเกณฑ์นั้นความยากง่ายไม่ใช่สิ่งสำคัญ สิ่งสำคัญอยู่ที่ข้อสอบนั้นได้วัดในจุดประสงค์ที่ต้องการวัดได้จริงหรือไม่ ถ้าวัดได้จริงก็นับว่าเป็นข้อสอบที่ดีได้แม้ว่าจะเป็นข้อสอบที่ง่ายก็ตาม

พิชิต ฤทธิจรูญ (2550, น.97-98) ได้กล่าวถึง การจำแนกประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบทดสอบที่ครูสร้าง (Teacher-made test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูสอน เป็นแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้กันโดยทั่วไป ในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบทดสอบข้อเขียน ซึ่งแบ่งออกได้อีก 2 ชนิด คือ

1.1 แบบทดสอบอัตนัย เป็นแบบทดสอบที่กำหนดคำถามหรือปัญหาให้แล้ว ให้ผู้ตอบเขียน โดยแสดงความรู้ ความคิด เจตคติได้อย่างเต็มที่

1.2 แบบทดสอบปรนัย หรือแบบให้ตอบสั้นๆ เป็นแบบทดสอบที่กำหนดให้ผู้สอบเขียนตอบสั้นๆ หรือมีคำตอบให้เลือกแบบจำกัดคำตอบ ผู้ตอบไม่มีโอกาสแสดงความรู้ ความคิดได้อย่างกว้างขวางเหมือนแบบทดสอบอัตนัย แบบทดสอบชนิดนี้ แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ แบบทดสอบถูก-ผิด แบบทดสอบเติมคำ แบบทดสอบจับคู่ และแบบทดสอบเลือกตอบ

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized test) หมายถึงแบบทดสอบที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนทุกๆ ไป ซึ่งสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ มีการวิเคราะห์และปรับปรุงอย่างดี จนมีคุณภาพ มีมาตรฐาน กล่าวคือมีมาตรฐานในการดำเนินการสอบ วิธีการให้คะแนน และการแปลความหมายของคะแนน

สรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือเครื่องมือของครูที่จะใช้สำหรับวัดความรู้ของนักเรียน ว่านักเรียนเรียนแล้วมีความรู้มากน้อยเพียงใด การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายทางการเรียน ให้ครอบคลุมพฤติกรรมในการเรียนรู้ มีการวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อหาคำความยากง่าย คำอ่านจําแนก เพื่อปรับปรุงแก้ไขตามผลการวิเคราะห์ แล้วจึงจัดทำแบบทดสอบเพื่อนำไปใช้ได้จริงในการทำการศึกษาครั้งนี้ผู้รายงานเลือกใช้เครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยสร้างเป็นแบบทดสอบเป็น 2 ส่วนคือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นข้อสอบปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ และแบบฝึกทบทวนก่อนเรียนและหลังเรียน ของแต่ละชุดของแบบฝึก เป็นข้อสอบปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 9 ชุด ชุดละ 10 ข้อ

2.6.2 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2550, น.99-100) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีความสอดคล้องกันพอสรุปได้ดังนี้

2.6.2.1 วิเคราะห์หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร การสร้างแบบทดสอบควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระและพฤติกรรมที่ต้องการจะวัด ซึ่งเป็นการระบุจำนวนข้อสอบและพฤติกรรมที่ต้องการจะวัดได้

2.6.2.2 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมที่เป็น ผลการเรียนรู้ที่ครูมุ่งหวังให้เกิดกับนักเรียน ซึ่งครูจะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้าสำหรับเป็นแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอนและสร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์

2.6.2.3 กำหนดชนิดของข้อสอบและศึกษาวิธีสร้าง โดยการศึกษาตารางวิเคราะห์หลักสูตร และจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้ออกข้อสอบต้องพิจารณาและตัดสินใจเลือกใช้ชนิดของข้อสอบที่จะใช้วัดว่าจะใช้แบบใด โดยต้องเลือกให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ และเหมาะสมกับวัยของนักเรียน แล้วศึกษาวิธีเขียนข้อสอบชนิดนั้นให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักและวิธีการเขียนข้อสอบ

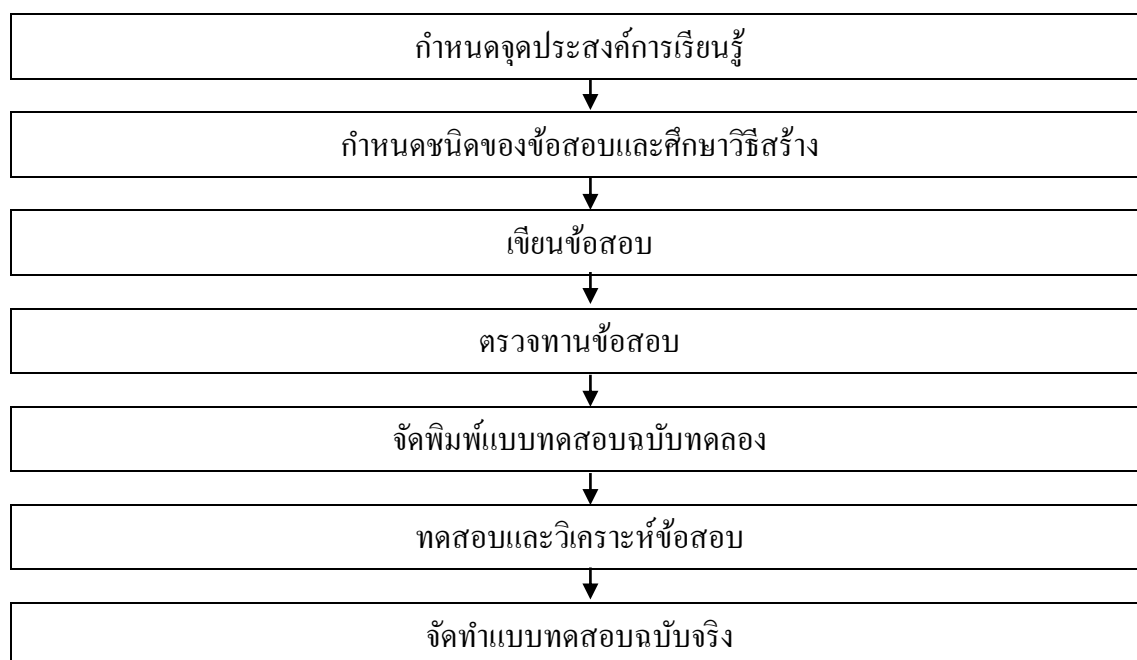
2.6.2.4 เขียนข้อสอบ ผู้ออกข้อสอบลงมือเขียนข้อสอบตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตร และให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยอาศัยหลักและวิธีการเขียนข้อสอบที่ได้ศึกษามาแล้วในขั้นที่ 3

2.6.2.5 ตรวจสอบข้อสอบ เพื่อให้ข้อสอบที่เขียนไว้แล้วในขั้นที่ 4 มีความถูกต้องตามหลักวิชา มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตร ผู้ออกข้อสอบต้องพิจารณาทบทวน ตรวจสอบข้อสอบอีกครั้งก่อนที่จะจัดพิมพ์และนำไปใช้ต่อไป

2.6.2.6 จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับทดลอง เมื่อตรวจทางข้อสอบเสร็จแล้วให้พิมพ์ข้อสอบทั้งหมด จัดทำเป็นแบบทดสอบฉบับทดลองโดยมีคำชี้แจงหรือคำอธิบายวิธีตอบแบบทดสอบ และจัดวางรูปแบบการพิมพ์ให้เหมาะสม

2.6.2.7 ทดสอบและวิเคราะห์ข้อสอบ การทดลองและวิเคราะห์ข้อสอบเป็นวิธีการตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบก่อนนำไปใช้จริง โดยนำแบบทดสอบไปทดลองสอบกับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับกลุ่มที่ต้องการสอนจริง แล้วนำผลการสอบมาวิเคราะห์และปรับปรุงข้อสอบให้มีคุณภาพ โดยสภาพการปฏิบัติจริงของการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในโรงเรียนมักไม่ค่อยมีการทดลองสอบและวิเคราะห์ข้อสอบ ส่วนใหญ่นำแบบทดสอบไปใช้ทดสอบแล้วจึงวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อปรับปรุงข้อสอบและนำไปใช้ในครั้งต่อไป

2.6.2.8 จัดทำแบบทดสอบฉบับจริง จากผลการวิเคราะห์ข้อสอบ หากพบว่าข้อสอบข้อใดไม่มีคุณภาพหรือมีคุณภาพไม่ดี อาจจะต้องตัดทิ้งหรือปรับปรุงแก้ไขข้อสอบให้มีคุณภาพดีขึ้น แล้วจึงจัดทำเป็นแบบทดสอบฉบับจริงที่จะนำไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น ต้องวิเคราะห์หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดชนิดของข้อสอบและศึกษาวิธีสร้าง กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เขียนข้อสอบ ตรวจสอบข้อสอบ จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับทดลอง ทดลองสอนและวิเคราะห์ข้อสอบ และจัดทำแบบทดสอบฉบับจริง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษา ได้นำหลักการและแนวคิดการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามขั้นตอนดังกล่าว จากนั้นนักวิชาการได้กล่าวถึงแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบที่ใช้ทดสอบเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อสิ้นสุดการเรียนแล้ว ซึ่งมีทั้งแบบทดสอบมาตรฐานและแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น โดยแบบทดสอบมาตรฐานจะสร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชา ส่วนแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นนั้นก็หลายแบบ โดยครูจะสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามลักษณะเนื้อหาวิชานั้นๆ และเป็นคำถามที่วัดเนื้อหาและพฤติกรรมในด้านต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน คือ วัดด้านการนำไปใช้วัดด้านการวิเคราะห์ วัดด้านการสังเคราะห์ วัดด้านการประเมินค่า และต้องเป็นแบบทดสอบที่ดีตามหลักการที่นักวิชาการกล่าวไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางการประเมินและสรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2.7 ความสามารถด้านกระบวนการคิดแก้ปัญหา

ความหมายความสามารถด้านกระบวนการคิดแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถทางสมองในการจัดสภาวะความไม่สมดุลที่เกิดขึ้น โดยพยายาม ปรับตัวเองและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลกลืนกลับเข้าสู่สภาวะสมดุลหรือสภาวะที่เราคาดหวังในชีวิตประจำวันของคนเรานั้นมักจะพบปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาส่วนตัว ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานปัญหาทางสังคม เป็นต้น ผู้คิดแก้ปัญหาจะต้องศึกษาถึงสาเหตุที่มาของปัญหา ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกัน และจะพยายามคิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุดเพื่อจะแก้ไข การคิดหาวิธีการอาจได้มาโดยการศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่างๆ การขอคำปรึกษาจากผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นมาก่อน แล้วจึงตัดสินใจเลือกวิธีที่ดีที่สุดในการตัดสินใจนั้น ไม่ว่าจะเรื่องเล็กน้อยหรือเรื่องใหญ่ ที่อาจทำให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนไป บ่อยครั้งเราอาจมีคำตอบ มากกว่าหนึ่ง ซึ่งมักเกิดจากการเปลี่ยนรูปแบบในการคิดของตนเอง การฝึกฝนวิธีคิดแก้ปัญหา นั้นจะเกิดขึ้นตั้งแต่ ช่วงแรกของชีวิต จึงทำให้สามารถที่จะเห็นทางเลือกต่างๆ ได้ และจะทวีความยากมากขึ้นเมื่อเราเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นไป รวมทั้งลักษณะนิสัยส่วนบุคคลก็มีส่วนสัมพันธ์กับรูปแบบทางความคิดที่จะทำให้เราพบทางเลือกใหม่

2.7.1 สาเหตุของการฝึกการคิดแก้ปัญหา

การคิดแก้ปัญหา ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการคิดทั้งหมด การคิดแก้ปัญหาเป็นสิ่งสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมของมนุษย์ ซึ่งจะต้องใช้การคิดเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ทักษะการคิดแก้ปัญหาเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องและมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตที่უნวายนับสนได้เป็นอย่างดี ผู้ที่มีทักษะการคิดแก้ปัญหาก็จะสามารถเผชิญกับภาวะสังคมที่เคร่งเครียดได้อย่างเข้มแข็ง ทักษะการแก้ปัญหาจึงมิใช่เป็นเพียงการรู้จักคิดและรู้จักการใช้สมองหรือเป็นทักษะที่มุ่งพัฒนาสติปัญญาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาทัศนคติ วิธีคิด ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจในสภาพการณ์ของสังคมได้ดียิ่งด้วย (Eberle and Slanish, 1996 ; อ้างถึงใน สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2550, น.15)

2.7.2 คุณสมบัติของนักคิดแก้ปัญหา

ทุกคนสามารถพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาได้ทั้งโดยตนเองและรับการฝึกฝนจากผู้อื่น นักคิดแก้ปัญหาจึงควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

- 2.7.1 รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล
- 2.7.2 ตั้งใจค้นหาความจริง
- 2.7.3 กระตือรือร้น
- 2.7.4 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน สนใจสิ่งรอบด้าน
- 2.7.5 เปิดใจรับความคิดใหม่
- 2.7.6 มีมนุษยสัมพันธ์
- 2.7.7 มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำ
- 2.7.8 กล้าหาญ กล้าเผชิญความจริง
- 2.7.9 มีความคิดหลากหลายและคิดยืดหยุ่น
- 2.7.10 มั่นใจในตนเอง
- 2.7.11 มีความคิดสร้างสรรค์
- 2.7.12 ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์
- 2.7.13 ใจเย็น สุขุม รอบคอบ

2.7.3 รูปแบบของกระบวนการคิดแก้ปัญหา

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2550, น.16) กล่าวว่า การแก้ปัญหาแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินสถานการณ์ เป็นการวิเคราะห์ถึงสภาพ ขอบเขต ขนาดของปัญหา
2. การค้นหาต้นเหตุของปัญหา เป็นการศึกษาด้านเหตุ หรือปัจจัยของปัญหา
3. การค้นหาวิธีการแก้ปัญหา เป็นการแสวงหาแนวทาง และทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ เพื่อการประเมินหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด
4. การดำเนินการแก้ปัญหา เป็นการเลือกโดยการประเมินวิธีการเพื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. การควบคุมกำกับการดำเนินการ เป็นการติดตามผลการปฏิบัติเป็นระยะๆ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

มยุรี หุ่นจำ (2544) อ้างอิงจากทฤษฎีเชวาน์ปัญหาของ Guilford (1967) ให้รูปแบบการแก้ปัญหาโดยทั่วไป ประกอบด้วยการทำงานของกระบวนการทางสมองด้านการคิด (Operations) คือ การจำ (Memory) การรู้และเข้าใจ (Cognitive) การคิดแบบอเนกนัย (Divergent thinking) การคิดแบบเอกนัย (Convergent thinking) และการประเมินค่า (Evaluation)

ซึ่งทั้งสองทฤษฎีดังกล่าวจะมีความสามารถผสมผสานการทำงาน ตั้งแต่การใช้ความรู้ ประสบการณ์เดิมในสมอง คือ ความจำที่ได้รู้จากการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่ได้จากบุคคล สิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์รอบตัวมาเป็นเครื่องประเมิน กลั่นกรอง แยกแยะ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาทางออกให้ปัญหาเหล่านั้น โดยการคิดที่เป็นเอกนัยหรืออเนกนัยก็ตามเพื่อให้เกิดแนวทางเลือกทางออกของปัญหาที่ดีที่สุด แล้วติดตามประเมินผลเพื่อรอดูผลและแก้ไขสถานการณ์หากเกิดซ้ำอีก ซึ่งกระบวนการคิดแก้ปัญหาของกิลฟอร์ด มีดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ คือขั้นของการค้นพบปัญหาที่แท้จริง
2. วิเคราะห์ปัญหา คือการพิจารณาสาเหตุสำคัญของปัญหา
3. ขั้นเสนอแนวทางแก้ปัญหา คือการหาวิธีการแก้ปัญหา เป็นทางเลือกที่ตรงกับสาเหตุ แล้วใช้การแก้ปัญหา
4. ขั้นตรวจสอบผล เป็นการติดตามประเมินผลจากข้อ 3 เพื่อให้พบผลลัพธ์ที่พอใจ อาจต้องแก้ไขทิศทางการแก้ปัญหาใหม่
5. ขั้นการนำไปประยุกต์ใช้ เมื่อพบปัญหาใกล้เคียงอาจนำไปศึกษาเพื่อแก้ไข เพื่อหาทิศทางการใหม่

2.7.4 วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method)

จอห์น ดิวอี้ เป็นผู้คิดวิธีสอนแก้ปัญหานี้ขึ้น โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาและฝึกฝนวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่พบในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นกระบวนการ สมเหตุสมผลและมีหลักเกณฑ์

อันเป็นการเตรียมเด็กหนุ่มสาวให้สามารถปรับปรุงตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ โดยนำความรู้และประสบการณ์จากหลายๆ สาขาวิชามาประกอบกันในการแก้ปัญหาต่างๆ สำหรับขั้นตอนการสอนของวิธีการสอนแบบแก้ปัญหา มีดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา เป็นขั้นที่ครู นักเรียน หรือครูกับนักเรียนกำหนดปัญหาขึ้นโดยวิธีการต่างๆ เช่น ถูมนำเข้าสู่บทเรียน เล่าเรื่องหรือประสบการณ์ แล้วตั้งปัญหา ใช้สถานการณ์ในห้องเรียนมาตั้งปัญหา จัดสถานการณ์ในห้องเรียนกระตุ้นให้เกิดปัญหาเป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขั้นวิเคราะห์ปัญหา เมื่อได้ปัญหาจากขั้นที่ 1 มาแล้ว ครูจะนำนักเรียนให้คิดพิจารณาปัญหา จากนั้นก็จะแบ่งกลุ่ม เพื่อรับผิดชอบในการแก้ปัญหาแต่ละข้อ การสอนขั้นนี้จะจบลงด้วยการเสนอแนะแหล่งความรู้ที่แต่ละกลุ่มควรไปค้นคว้าหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 3 ตั้งสมมุติฐาน เป็นขั้นที่นักเรียนคาดเดาว่าปัญหานั้นๆ มีสาเหตุมาจากอะไร หรือวิธีการแก้ปัญหานั้นน่าจะแก้ไขโดยวิธีใด หรือปัญหานั้นควรมีคำตอบว่าอย่างไร เป็นต้น

ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล นักเรียนแต่ละกลุ่มจะไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาด้วยการทำกิจกรรมต่างตามที่วางแผนไว้ในขั้นที่ 2 เช่น อ่านหนังสือ สัมภาษณ์ผู้รู้ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ทำแผนภูมิ ทำแผนผัง ทำสมุติภาพ ชมภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ ทดลองปฏิบัติ เป็นต้น ขณะทำกิจกรรมครูจะคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนแต่ละกลุ่มร่วมกันนำข้อมูลที่ไปค้นคว้าหรือทดลองมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ หาคำตอบที่ต้องการ หรือพิสูจน์ว่าสมมุติฐานที่ตั้งไว้นั้น ถูกต้องหรือไม่ คำตอบที่ถูกคืออะไร

ขั้นที่ 6 สรุปผล เป็นขั้นที่นักเรียนสรุปผลการเรียนรู้และหลักการที่ได้จากการศึกษาหาปัญหานี้

2.7.5 การคิดแก้ปัญหา

Stanish ได้เสนอว่า ในการฝึกการคิดแก้ปัญหาจะมีทักษะและมีการฝึกเป็นขั้นตอน การฝึกทักษะการแก้ปัญหาดังกล่าวนั้นจะมีกระบวนการฝึกฝน 6 ขั้นตอน คือ

2.7.5.1 ขั้นตระหนักรู้ปัญหา (Sensing Problem and Challenges)

2.7.5.2 ขั้นค้นหาสาเหตุของปัญหา หรือขั้นรวบรวมข้อมูล (Data Finding)

2.7.5.3 ขั้นกำหนดปัญหา (Problem Finding)

2.7.5.4 ขั้นหาแนวทางในการแก้ปัญหา (Idea Finding)

2.7.5.5 ขั้นค้นหาข้อสรุปและเลือกวิธีการแก้ปัญหา (Solution Finding)

2.7.5.6 ขั้นยอมรับข้อสรุปและดำเนินการแก้ปัญหา (Acceptance Finding)

โดยจะต้องฝึกฝนทีละขั้นตอนตามลำดับตั้งแต่ขั้นที่ 1 เรื่อยไปจนถึงขั้นที่ 6 เพราะในแต่ละขั้นตอนก็แตกต่างกัน และเน้นหนักทักษะที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นในการฝึกจึงไม่ควรยกเว้นหรือข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งด้วย

2.7.6 วัตถุประสงค์ของกระบวนการคิดแก้ปัญหา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550, น.1-3) มีวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหาซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและตระหนักรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้น
2. เพื่อให้รักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมมีชิ้นงานที่เป็นรูปธรรมในการแก้ปัญหา
3. ต้องการให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับครูและเพื่อนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม
4. ต้องการกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้ตั้งใจเรียนมากขึ้นพร้อมกับการเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้สร้างนิสัยใฝ่รู้รักการค้นคว้าหาความรู้และฝึกนิสัยให้เป็นคนที่มีเหตุผลและมีความริเริ่มสร้างสรรค์

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2550, น.32) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาไว้ 3 ข้อได้แก่

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกตการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลการตีความและการสรุป
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอนมีเหตุผลซึ่งจะเป็นแนวทางในการนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เรียน

กนกกร แวพหุสูต (2549, น.43) ให้วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนแบบการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. เพื่อกระตุ้นให้นักเรียน ได้ค้นคว้าหาความรู้จะช่วยให้มีทางในการแก้ปัญหา มากขึ้น
2. เพื่อฝึกให้นักเรียนมีการทดลองอยู่เสมอ
3. เพื่อฝึกให้นักเรียน ได้รู้จักคิดที่หลากหลายรูปแบบทั้งการคิดที่มีอิสระและการคิดที่มีทิศทางฝึกให้นักเรียน ได้รู้จักคิดเชื่อมโยงและคิดย้อนกลับ
4. เพื่อให้นักเรียน ได้ฝึกปฏิบัติจริงซึ่งนักเรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหาผู้วิจัยสามารถสรุปได้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ข้อคือ

1. เพื่อให้นักเรียนพัฒนาทักษะแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการรู้จักการใช้เหตุ และผลอย่างถูกต้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
2. เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนฝึกคิดได้หลายรูปแบบ
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มช่วยเหลือกันและกันแบ่งความรู้และ ประสบการณ์เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกัน
4. เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในการเรียนมากขึ้น

2.7.7 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในกระบวนการคิดแก้ปัญหา

2.7.7.1 บทบาทของผู้สอน

บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการคิดแก้ปัญหามีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, น.5-6)

- 1) กำหนดสถานการณ์หรือเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นจริงซึ่งเป็นปัญหาในชีวิตประจำวันเลือกปัญหาที่ตรงกับความสนใจของผู้เรียนเป็นปัญหาที่ใกล้ตัวผู้เรียน
- 2) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ภายในและ ภายนอกห้องเรียน
- 3) กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน
- 4) ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาและช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการ แสวงหาแหล่งข้อมูลการศึกษาข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน
- 5) กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาทางเลือกในการคิดแก้ปัญหาที่หลากหลายและ เหมาะสม
- 6) ติดตามการปฏิบัติงานของผู้เรียนและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด
- 7) ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยพิจารณาจากผลงานกระบวนการ ทำงานและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 8) สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นประชาธิปไตยเพื่อให้ผู้เรียนกล้า แสดงออกด้านความคิดเห็นและแสดงออกด้านการกระทำที่เหมาะสม

2.7.7.2 บทบาทของผู้เรียน

บทบาทของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหาได้แก่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, น.6)

- 1) ร่วมกันเลือกปัญหาที่ตรงกับความสนใจของตนเองหรือของกลุ่ม
- 2) เปรียบเทียบกับสถานการณ์ปัญหาจริงๆหรือสถานการณ์ที่ผู้สอนจัดให้
- 3) วางแผนการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 4) ศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- 5) ลงมือแก้ปัญหาารวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลสรุปและประเมินผล

2.7.8 ประโยชน์และข้อจำกัดของกระบวนการคิดแก้ปัญหา

2.7.8.1 ประโยชน์ของกระบวนการคิดแก้ปัญหา มีดังนี้ (สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ และคนอื่นๆ, 2545, น.207)

- 1) ผู้เรียน ได้คิดแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
- 2) ผู้เรียน ได้ฝึกปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย
- 3) ผู้เรียน ได้ฝึกสังเกตวิเคราะห์การหาเหตุผลใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
- 4) ผู้เรียน ได้ฝึกการทำงานหรือแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบมีความคิดกว้างไกล
- 5) สร้างความมั่นใจความภูมิใจ
- 6) ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถาวรจากประสบการณ์ตรง
- 7) ผู้เรียน มีความกระตือรือร้นสนใจและรู้วิธีการหาคำตอบอย่างเป็นระบบ
- 8) ผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
- 9) ช่วยส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนการสอนและการฝึกการทำงานเป็นทีม
- 10) ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความมั่นคงทางอารมณ์หนักแน่นใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2.7.8.2 ข้อจำกัดของกระบวนการคิดแก้ปัญหา

สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ และคนอื่นๆ (2545, น.207) ได้เสนอข้อจำกัดไว้ดังนี้

- 1) ปัญหาที่เสนอดึงดูดน่าสนใจและเหมาะสมกับระดับทักษะเขาว่าปัญญาของผู้เรียน
- 2) ผู้เรียนต้องมีความพร้อมทั้งสภาพภายในคือความฉับไวทางปัญญามีความรวดเร็วในการตั้งสมมติฐาน
- 3) ผู้สอนต้องมีความสามารถในการช่วยให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาให้ผู้เรียนและใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายมีทักษะในการใช้คำถาม
- 4) ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่กล้าแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่ากระบวนการคิดแก้ไขปัญหาหมายถึงการจัดการเรียนการสอนโดยการนำปัญหาไปใช้ในกระบวนการเรียนรู้โดยนักเรียนจะได้พบกับปัญหาแล้วผ่านกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์คิดหาเหตุผลและวิธีการแก้ปัญหาจนกระทั่งสามารถสรุปและประเมินผลได้

2.8 ความพึงพอใจ

2.8.1 ความหมายของความพึงพอใจในการเรียน

ความพึงพอใจเป็นปัจจัยสำคัญที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้และความสำเร็จของการศึกษาที่ส่งผลให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้วิจัยค้นคว้าได้ศึกษาค้นคว้าความหมายของความพึงพอใจ จากนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สถาพร ดียิ่ง (2548, น. 9) กล่าวว่า ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือความ โน้มเอียงของความรู้สึกของนักศึกษาครูที่รู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยวิธีการเรียนแบบร่วมมือ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านการอำนวยความสะดวกและด้านการประเมินผล โดยใช้แบบวัดที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนระดับมากที่สุดจนถึงความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนระดับน้อยที่สุด

วิไล รัตนพลทิ (2548, น.34) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบ พอใจ ประทับใจจากการได้รับการตอบสนองตามความต้องการและมีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จซึ่งจะแสดงออกมาทางพฤติกรรม โดยสังเกตได้จากสายตา คำพูดและการแสดงออกทางพฤติกรรม

Wallerstein (1971) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย และอธิบายว่า ความพึงพอใจเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน และสามารถคาดคะเนได้ว่ามีหรือไม่มีจากการสังเกตพฤติกรรมของคนเท่านั้น การที่จะทำให้คนเกิดความพึงพอใจ จะต้องศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุแห่งความพึงพอใจนั้น

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียน หมายถึง ความรู้สึกชอบ หรือทัศนคติที่ดีมีต่อสิ่งที่ทำอยู่ หรือระดับความพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ชุดกิจกรรมทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ที่ปรากฏออกมาทางพฤติกรรม และเป็นส่วนสำคัญในการทำกิจกรรมต่างๆ ของบุคคล

2.8.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

มีการศึกษาในด้านความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างสภาพทางจิตใจกับผลการเรียนที่น่าสนใจจุดหนึ่งคือการสร้างความพอใจในการเรียนตั้งแต่เริ่มต้นให้แก่เด็กทุกคน ซึ่งเรื่องนี้มีผู้ให้แนวคิดไว้หลายแนวคิด ดังนี้

Landy and Trumbo (2543, p.p.54 - 55) ได้จัดกลุ่มแนวคิดที่เกี่ยวกับความพึงพอใจในรูปแบบของแรงจูงใจไว้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ทฤษฎีการจูงใจของ Maslow's theory of growth motivation เป็นผู้มีชื่อเสียงในการศึกษาค้นคว้าเรื่องความต้องการของมนุษย์ทฤษฎีในการจูงใจนี้เขาได้เสนอความต้องการในด้านต่างๆ กัน ของมนุษย์เรียงลำดับจากความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อ การอยู่รอด ไปจนถึงความต้องการทางสังคมและความต้องการการยอมรับนับถือจากกลุ่มว่าตนมีคุณค่า และการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น มาสโลว์ ถือว่าการเรียงลำดับความต้องการนี้มีความสำคัญ โดยมนุษย์จะมีความต้องการในระดับสูงๆ ได้ก็ต่อเมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองแล้ว

2. ทฤษฎีการจูงใจการบำรุงรักษาของ(Herzberg) ได้กล่าวถึงปัจจัยการจูงใจซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานด้วยความพึงพอใจ ได้แก่โอกาสความสำเร็จการยอมรับความรับผิดชอบความเจริญก้าวหน้าและปัจจัยการบำรุงรักษาซึ่งเป็นตัวขัดขวางความพึงพอใจได้แก่นโยบายขององค์การสภาพการทำงานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

3. ทฤษฎีแรงจูงใจของ (McClelland) แบ่งความต้องการของมนุษย์เป็น 3 ประเภท คือ

3.1 ความต้องการความสำเร็จ

3.2 ความต้องการการมีอำนาจ

3.3 ความต้องการความสัมพันธ์

ความต้องการความสำเร็จหรือที่เรียกว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์บุคคลที่แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง มีความปรารถนาที่จะทำสิ่งหนึ่งให้ลุล่วงไปด้วยดีและแข่งขันกับมาตรฐานอันดีเยี่ยม

4. ทฤษฎีการคาดหวังของ (Vroom) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคคล จะประเมินความเป็นไปได้ของผลที่จะบังเกิดขึ้นแล้วจึงดำเนินการปฏิบัติที่ตนคาดหวังไว้ การจูงใจขึ้นอยู่กับ การคาดหวังของมนุษย์ต่อผลที่เกิดขึ้นทฤษฎีการคาดหวังของ (Vroom) นี้ทำนายว่าบุคคลจะร่วมกิจกรรมที่เขาคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลหรือสิ่งต่างๆ ที่เขาปรารถนา

อาจกล่าวได้ว่าความพึงพอใจของนักเรียนในการศึกษาเล่าเรียนจะเกิดจากองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้คือ หลักสูตร วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนที่จะสั่งสอนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร และครูในโรงเรียนที่จะสร้าง

ความสุขในการเรียนให้กับนักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนมีความพึงพอใจ มีความรักและความกระตือรือร้นในการเรียน โดยการปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ของครู มีการยกย่องให้กำลังใจแก่นักเรียนที่กระทำ ความดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเจริญก้าวหน้า การสร้างสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับอาคารสถานที่ที่เหมาะสมน่าอยู่ เปิดโอกาสให้นักเรียน ได้แสดงความคิดเห็น รวมทั้ง รับฟังและให้ความช่วยเหลือเมื่อนักเรียนมีปัญหาทุกขร้อน บังคับความพึงพอใจนี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญ ประการหนึ่งที่จะส่งผลให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน

2.8.3 การวัดความพึงพอใจ

เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2539, น.45) ได้กล่าวไว้ว่าการวัด ความพึงพอใจ นั้นสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถามโดยผู้ออกแบบสอบถามต้องการทราบความคิดเห็นซึ่ง สามารถทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระคำถามดังกล่าวอาจถามความ พึงพอใจในด้านต่าง ๆ
2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและ วิธีการที่ดีจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง
3. การสังเกตเป็นวิธีวัดความพึงพอใจโดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมาย ไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กริยาท่าทางวิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและสังเกตอย่างมี ระเบียบแบบแผน

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของบุคคลที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับในสิ่งที่ต้องการตาม ความคาดหวังหรือเป็นสภาพความรู้สึก ทศนคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อการให้บริการตามความ คาดหวัง มากกว่าที่คาดหวังหรือน้อยกว่าที่คาดหวังอาจเปลี่ยนแปลง ได้โดยขึ้นกับระยะเวลาหรือ สภาพแวดล้อม

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เบญจวรรณ ปรางประเสริฐ (2553) การศึกษาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับกับการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างที่วิจัย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 46 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ใน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนโคกเจริญวิทยา จังหวัดลพบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 5 ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็น

หน่วยสุ่ม ผลการวิจัย (1) ผลการเรียนรู้ การศึกษาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับกับการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (2) การคิดแบบ โยนิ โสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับกับการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (3) ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศในการเรียน และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ

ธนาภา ทองดี (2558) การพัฒนาชุดการสอนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียน บางลายพิทยาคม อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร จำนวน 38 คนซึ่งได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุดการสอนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 0.67-1.00 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 (2) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ (3) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนที่มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตั้งแต่ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มมีจำนวนร้อยละ 89.47 ซึ่งมากกว่าร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อุมาพร ปิ่นนคร (2555) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาเรื่องหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วยวิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 7 โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 1 ห้องเรียนจำนวนนักเรียนทั้งหมด 53 คนซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ทดลองใช้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองสัปดาห์ละ 2 คาบๆ ละ 40 นาทีรวมเป็นเวลา 4 ชั่วโมง 40 นาที ผลการวิจัยว่า (1) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนเรื่องหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน (\bar{X} = 20.55 , S.D. = 2.98) สูงกว่าก่อนเรียน (\bar{X} = 9.58 , S.D. = 3.03) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (2) ผลการศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมีค่าร้อยละ 80.85 (3) ผลการศึกษา

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์เรื่องหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาพบว่าโดยภาพรวมเห็นด้วยในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยด้านประโยชน์ที่ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ตามลำดับ

ประณีต จันทราชันตี (2542, น.39 - 47) ได้ศึกษาผลการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมในรายวิชา ส 0412 พุทธศาสนาและทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์กับการสอนแบบปกติไม่แตกต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอน โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จรัสศรี ศรีรัตนวิบูลย์ (2548, น.49 - 51) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในวิชาสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มีความสามารถด้านกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

ณหทัย ชนะกุล (2551) ได้ศึกษาผลการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง อบายมุข 6 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ เรื่อง อบายมุข 6 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รุ่งสุรีย์ ศรีสุวะ (2551, น.56) ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยบูรณาการ เรื่อง อยู่ดีมีสุข และความสามารถในการคิดแบบแยกส่วนประกอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่เรียน โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อนงค์ เนตรทิพย์ (2547, น.35) ได้ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องภูมิศาสตร์เพชรบูรณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

โกศล สีนกั้ง (2548, น.75) ได้ศึกษาผลการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการสอนเรื่องพระธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนที่ได้รับการสอน โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มีคะแนน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มีคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (4) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์มีคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เบญจพรรณ ดิษฐเนตร (2547, น.102-103) ได้วิจัยการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการเรียนแบบร่วมมือ พบว่า คะแนนเฉลี่ยทั้ง 4 วงจร ร้อยละ 90.65 ค่าคะแนนเฉลี่ยทั้งหมดจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากับ 35.46 คิดเป็นร้อยละ 88.65 ผ่านเกณฑ์รอบรู้ 23 คน คิดเป็นร้อยละ 95.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทำให้นักเรียนเกิดความสุขสนุกสนานและมีความสุขในการเรียน เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กล้าแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นกันและกัน นักเรียนกลุ่มเก่งให้ความช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มปานกลางและกลุ่มอ่อนอย่างเต็มที่ เพื่อให้ตนเองและกลุ่มประสบความสำเร็จ นักเรียนกลุ่มย่อยกล้าแสดงออก กล้าซักถาม และสนใจส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีทักษะในการทำงานกลุ่มมากขึ้นมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่ม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญต่อการดำรงชีวิตในอนาคต

นิภาจิตร บัวรอด (2551, น.92-93) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเรื่องความเป็นมาของชาติไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่า แผนการวัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเรื่องความเป็นมาของชาติไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.57/82.58 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

นิภาพร ศรีสุภาพ (2550, น.70-71) ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่องพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ(Cooperative Learning) ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.31/83.40 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ทั้งตั้งไว้

จารุเวศ ศิริวิมลกุล (2543) ที่ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนสุภาษิต โดยการสอนแบบอริยสัจ 4 กับการสอนปกติ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนสุภาษิต ที่เรียน

โดยการสอนแบบอริยสังคีตสูงกว่านักเรียนที่เรียน โดยการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รัศมีจันทร์ ศรีรัตน์ (2544) ที่ได้ศึกษาตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสังคีตที่มีต่อการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่สอน โดยการสอนตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสังคีต หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

ลัดดา สิทธิชัย(2548) ที่ได้ศึกษาผลการสอนแบบอริยสังคีต 4 เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต และสังคมในรายวิชาวิถีธรรมวิถีไทย สำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนแบบอริยสังคีต 4 มีทักษะการคิดวิเคราะห์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นจะพบว่าการเรียนการสอน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีผลให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนมีการพัฒนาทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ การคิดอย่างเป็นระบบทำให้การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธ ศาสนามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น